¶ Incipit tractatus notariatus.

Tractaturi de arte notarie siue notariat⁹. ṗmo videnduȝ est q̇d sit ars notarie. Scd̄o q̇d sit notarius. ⁊ q̄t modis nuncupet̄. et qualis esse debeat. Tertio q̄t sint ptes princi pales artis h⁹ notarie Ad ṗmū r̄ndet̄ q̄ ars notarie siue notariat⁹ est aliq̄s scribēdi et dictādi perit⁹. p quez fragilitatis hūane negocia roborant̄ ⁊ ꝑhenni memorie cōmēdant̄. seu hoīm negocia publice ⁊ autētice notant̄ Et q̄ nō oīs scṗtura notarij autēica est. sed dūtaxat illa q̄ in publicā ⁊ autenticā redigit̄ formā. Et d̄r notari⁹ a noto. as. are. q̄ in notas acta debēt redigi. Vn̄ in aliqb⁹ locis rogatiōes appellant̄ note. q̄ sūt note instrumētoꝝ. q̄ etiā id̄o vocant̄ rogationes eo q̄ illas rogat̄ tabellio scribere. ⁊ ex illis rogat̄ facere instrumētū. Dicūt autē ꝓthocolla a ꝓthos qd̄ est ṗmū ⁊ collatio. i. ṗma collatio. Conferūt eniȝ ṗmo partes q̇d facere velint. ⁊ ex illa collatōe fit ꝓthocollū siue rogatio. ¶ Pro scd̄o sciendū q̄ notari⁹ est ꝑsona publica officiū tabellionat⁹ gerēs auctoritate ṗncipis vel apostolica. aut alteri⁹ ad id ꝑtātez dandi habētis. Ad cui⁹ fidez recurrit̄ publice. vt ea scribat ⁊ ad ꝑhennē memoriā redigat ꝑ q̇b⁹ debite fuerit req̄sit⁹ ⁊ rogat⁹. Dicit̄ etiam tabellio a tabula. q̄ olim veteres solebāt notare in tabulis. ideo tabelliones appellabāt̄. qd̄ nomē habet̄ adhuc in iure ciuili. C. d̄ tabul. ⁊ scrib. li. x. Dicit̄ et seru⁹ public⁹ nō q̄ vere sit seru⁹. s; q̄ ei⁹ officiū ad publicā vtilitatez est adinuentuȝ. Dicit̄ et librari⁹. q̄ sic̄ libra oīa eq̄liter ⁊ iuste pōderat. et d; ōndere mēsuraȝ regulatā ⁊ ꝯsuetā. ita notari⁹ singula sibi cōmissa iuste librare ⁊ fideliter sine fraude conscribere ⁊ ī publicā formā redigere d; ⁊ tenet̄ Dicit̄ q̄nq; scriniari⁹. q̄ scṗturas suas d; ī scrinijs suis caute ſuare ⁊ custodire. vt ī glo. C. ad audiētiā. de ꝑscṗ. Dicit̄ et scriba a scribēdo. Notari⁹ insup d; esse hō liber nō colonarie ꝯditōis alteri⁹ necessitati nō astrictus mascul⁹ sane mētis vidēs et audiēs. integre fame. habēs plenā noticiam artis notarie.

¶ Notandū tertio q̄ officiū notariat⁹ ṗncipalissime ꝯsistit circa tria. Primo circa contract⁹. Scd̄o circa vltimas voluntates et testamenta. Tertio circa instrumētoꝝ ꝯfectiōnē. Vt ergo distincti⁹ infra dicēda memorie poterint commēdari cuilibet parti ṗncipali sua annectēt̄ capitula ¶ Prima igitur pars notariat⁹ q̄ ꝯsistit circa ꝯtract⁹ habebit octo capitula. In ṗmo dicet̄ q̇d sit ꝯtractus In scd̄o de diuisione ꝯtractuū. In tertio q̄t et q̄ ī ꝯtractib⁹ exigant̄. In q̄rto occasiōe q̄rū ꝑsonaꝝ ꝯtract⁹ vicient̄. In q̇nto occasione quaꝝ reꝝ ꝯtract⁹ infirmēt̄. In sexta q̄liter cōtract⁹ orit̄ ex obligatiōis diuisionib⁹. In septimo de ꝯtrahentiū pactis ⁊ ipoꝝ pactorū diuisionib⁹. ⁊ q̄n pena posita pactis exigi poterit et q̄n nō. In octauo de quibusdā renūciationib⁹ bn̄ficioꝝ seu defensionib⁹ ī cōtractib⁹ appositis seu apponēdis ¶ Secūda pars notariat⁹ officij q̄ ꝯsistit circa testamēta ⁊ vltimas volūtates noueȝ capl'a. In ṗmo dicet̄ q̇d sit testamētū ⁊ de ei⁹ diuisione. ⁊ quē modū ſuare debeat faciēdo testamentū in scṗtis. vel nūcupatū testamētuȝ. In scd̄o de his q̄ testari nō p̄nt. In tertio q̄ requirāt̄ ad testamētū. et q̄t testes sint necessarij. et q̄t requirant̄ testes in codicillis. In q̄rto differentia inter testamētū et codicillū. ⁊ ī q̇b⁹ casib⁹ posteri⁹ testamētū n̄ tollet ṗmū. In q̇nto de institutōib⁹ ⁊ q̇b⁹ v̇bis fieri solet et que ꝑsone institui possūt et q̄ nō. et q̄liter fiat institutio et in q̄t ptes hereditas diuidat̄. In sexto de substitutōib⁹ ⁊ eaꝝ diuisionib⁹. In septīo de legatis in testamēto. In octauo de successionib⁹ ab ītestato cū declaratōe arboris ꝯsanḡnitatis et affinitatis ṗmissis. In nono ī q̇b⁹ casib⁹ pentes p̄nt filios exheredītare. ⁊ ecōtra ī q̇b⁹ casib⁹ pueri possint exheredītare parētes. ¶ Tertia ps ṗncipalis officij notariat⁹ q̄ cōsistit circa instrumētoruȝ ꝯfectōeȝ q̄ttuor hȝ capl'a. In ṗmo ostēdetur diffinitio instrumēti cū ipi⁹ diuisione. In secūdo q̇d ꝯtinere debeat īstrumētū. In tertio q̄t sint publicatōes req̄site ad instrumentuȝ. In q̄rto de q̇busdā instrumētoꝝ formis cū eorundē declaratōib⁹. Et ita ꝑsens tractat⁹

omnib⁹ premissis expeditis sub trina mem/
broꝝ distinctione in nomie sancte trinitatis
suũ habebit finem.

¶ Capitulum.I.

Nota s'm Baldũ
in.l.labeo.§.ꝯtractũ.ff.de v.sig. Co/
tract⁹ ꝓprie dict⁹ est qñ vltro citro/
q3.i.hincinde ex vtraq3 pte orit obligatõ.vt ĩ
ꝯctu ẽptõis .locatõis.vẽditõis.ꝯductõis.et
sic de alijs. Jmpropꝛie autẽ ꝯtus est quan
do vna partiũ dũtaxat obligat.vt ĩ ꝯtractu
donat.vbi solũ donãs obligat ad traditõez
rei donate.p.l.si nomis.C.de donat. Jmmo
absenti fit donatio p.l.nec ambigi.C.e.ti. Si
militer est in mutuo vbi recipiens solũ obli
gat ad tantũdem restituendũ.vt.l.ij.ff.si cer/
tum pet. Jmpropꝛijssime aũt dr ꝯtract⁹ qñ
ex nulla parte orit obligatio.sed liberatio. vt
fit in transactione ex nudo pacto facta. Sili'r
fit liberatio p acceptilationẽ.p ꝫ i.l.sive apõ
acta.C.de transact. Ualet ergo ista distictio
vt cũ loq̃t statutũ de ꝯtractu . intelligendũ ẽ
de ꝯtractu ꝓprie dicto. Nam vba statutorũ
ꝓpe sunt intelligẽda.vt.ff.de le.iij.l.non aliter
Est igit ꝯtract⁹ ꝓprie duoꝝ vel plurium in
idem ꝯsensus. De ꝫ p archidia.in glo.c.ro/
mana.de fo.cõpe.li.vj. Qñ tñ ex ꝯtractu na/
scit obligatio tũc nõ est nomẽ iuris.s3 est no
mẽ facti qñ nõ orit obligatio.vt in dicta.l.la
beo. Capit et qñq3 p oi pacto seu quacunq3
ꝯuentione seu q̃i ꝯtractu in istis. Et sic i suo
generali noie ꝯtract⁹ plat⁹ ꝯtinet tam inno/
minatos q3 noiatos cõtract⁹.vt in glo. sup
vbo.suo noie.in.l.iurisgẽ.ff.de pact. Et q̃liter
ꝯctus oriat ex obligatõib⁹ ꝛ obligatões ex
ꝯtractu infra patebit.

¶ Capitulum.II.

Contractuum alij
nominati.alij innomiati.alij ma/
gis noiati. Nominati sunt ꝯctus
emptõis.venditõis.locatõis.ꝯductõis.cõ
modati.depositi.mãdati.ꝛc. Qui ideo nomi
nati dicũt eo q nũq3 aliqd dictoꝝ vocabulo
rũ alteri suã significatõnez tribuit. Et q2 no
mẽ ita stricte attributũ ẽ illi q alteri ꝯtractui
accõmodari nõ potest . vt emptio et vẽditio
nõ possunt dici accõmodari n̄c ecõtra. Jn
nominati ꝯtract⁹ dicunt do vt des.facio vt
facias.do vt facias.facio vt des Exemplum
pmi vt fit in pmutatione.do tibi domũ meã
vt des mihi piscinam tuã. Exemplũ secũdi.
pmitto tibi facere instrumentu3 vel scribere
decretales . vt tu pmittas michi edificare pi
scinam. Exemplũ tertij.do tibi tunicã vt tu
pmittas mihi scribere sermonẽ. Exemplum
quarti.pmuto te informaturũ artẽ vasandi
vt des mihi duos florenos renẽses. Et ideo
dicunt innoiati.q2 eoꝝ noia sũt ita vaga q
alijs noiatis ꝯctib⁹ pñt accõmodari. Unde
do vt des. potest accõmodari emptõi ꝛ ven
ditioni. Uenditoꝛ enim dat rem vt emptoꝛ
dat preciũ. Jte3 do vt facias. potest accõmo
dari locatõi ꝛ ꝯductõni.q2 ꝯductoꝛ dat mer
cedem seu pensionẽ.eo q locatoꝛ sibi prestet
licentiã vtendi. Magis innominati ꝯctus
dicũt pacta.q̃ ideo magis dicũt innoiati.eo
q eoꝝ noia accõmodari pñt ꝯctib⁹ noiatis
et innoiatis.q2 pactũ est adeo nomẽ genera
le vt oib⁹ ꝯctib⁹ p accõmodari . q2 omia cõ
plecti q̃ sũt causa obligatõis cõtrahẽde vel
tollende.

¶ Capitulum.III

Visis de diffinitio
nib⁹ ꝛ diuisionib⁹ ꝯtractuũ. restat
nũc videre q̃t ꝛ q̃ exigant in ꝯctib⁹
et ex quib⁹ constent. Sed quoniã ꝯtractus
cõstant ex trib⁹ .sc3 psonis.reb⁹.et eorũdez di
uisionib⁹. Et q̃dam psone se in ꝯctu obliga
re pñt.q̃dam aũt ꝯtractum reddũt inutilem
Erũt ergo sex diuisiões psonaꝝ. ¶ Prima
hoies aut masculi sunt.aut femine. aut her
mofrodite. Masculi sunt q̃ regũt ꝛ gignũt.
Femine q̃ patiũt ꝯcipiũt ꝛ pariũt. Hermo
frodite sunt q̃ hñt vtrũq3 sexũ. Sed q̃cunq3
sexus in eis magis cõualescit ꝛ pualet deno
minationẽ ipsi⁹ tribuit. ¶ Alia diuisio pso
narũ.alie sunt nate.alie nasciture. Nate sũt
q̃ ab vtero matris separate sũt ꝛ redierũt in
luce. Nasciture q̃ concepte adhuc sũt in vte
ro matris. ¶ Tertia diuisio.omis hõ aut li/
ber est.aut seru⁹ Seru⁹ est q̃ nascit ex ãcillis

nostris. vel q̃ capiũt ad hostiũ potestatez. qui alio modo mancipia dicũtur. q̃si manu capta. sec⁹ si capiat̃ in guerra duarũ ciuitatuz. quia talis p hoc non efficit̃ seru⁹ si al's tẽpore captiuitatis fuit liber. Casus i. l. cũ cognatũ. C. de ingenuis ⁊ manumiss. Item seruus est q̃ maior viginti annis ad p̃cium p̃cipiẽdum vel alio iusto titulo alienati alicui⁹ lucri vel cõmoditatis causa non ignar⁹ sue cõditionis se venũdedit. vel vt p̃cium p̃ciperet Sunt eñi alie multe diuisiones seruorũ. de quib⁹ nihil ad presens. Liberi autem dicũt̃ nati de liberis parentib⁹. vel saltem de libera matre. q̃r liberi sequunt̃ conditionẽ matris et ñ patris. C. de rei vendi. l. partũ. ¶ Quarta diuisio liberoꝝ. alij sunt ingenui. alij libertini. Ingenui sunt q̃ cum nati statim sunt liberi siue nascant̃ ex duob⁹ ingenuis siue ex duob⁹ libertinis. siue ex vno ingenuo ⁊ vno libertino. Unde si quis nascat̃ ex matre libera et patre seruo ingenu⁹ et liber est. Libertini sũt qui ex magna seruitute iusta de causa manumissi sunt. vt instit̃. de liberti. p totuz. Et q̃t modis fiat eorũ manumissio. ⁊ q̃t duplex sit status eoꝝ. habet̃ instit̃. ꝺ liberti. §. vl.

¶ Quinta diuisio p̃sonaꝝ alie sunt sue iuris. alie alieni iuris. Sui iuris sunt libere p̃sone patres. matres. et famuli seu filij q̃ facti sunt sui iuris p mortẽ parentũ vel p emancipationẽ. vel alio legitimo modo. Alieni iuris sunt serui. Item filiusfamilias qui ex iustis nuptijs procreati sunt siue obtineãt primũ locum filioꝝ. scʒ q̃a sunt nati ex vxorib⁹ nostris siue vlterioꝝ. vt nepotes. p̃nepotes. sic ceteri ex masculino sexu descendẽtes. Itẽ cũ omnes homines sint vel fuerint filij. Sit de illis alia diuisio. videlicet filioꝝ alij naturales et legitimi. alij legitimi tantũ. alij nec legitimi nec naturales. Legitimi ⁊ naturales sunt q̃ procreantur ex legitimo matrimonio Legitimi tantuʒ sunt adoptiui. Naturales tantuʒ sunt q̃ nati sunt ex cõcubina vnico et indubitato affectu conducta. Nec legitimi nec naturales sunt spurij ex incestuoso coitu nati. ¶ Alia diuisio septima. Omẽs p̃sone aut sunt legitime etatis. aut non. Legitima etas est a vigintiquinqʒ annis supra Et hui⁹ etatis hoĩes dicũt̃ maiores. Non legitima etas est a vigintiquinqʒ annis infra. Et hui⁹ etatis hoĩes dicũt̃ minores. Et hoꝝ minoꝝ alij dicũt̃ puberes. alij impuberes. Puberes sunt a. xiiij. annis supra masculi. femine ab annis. xij. supra. Et hij etiam dicuntur adulti et adolescentes. Impuberes sunt masculi minores. xiiij. annis. et femine minores xij. annis. Et vocant̃ pueri et puelle. Et si patres non habent vocantur pupilli ⁊ pupille. Hoꝝ impuberũ alie sunt infantes. et hij sũt a die natiuitatis masculi ⁊ femine vsqʒ ad septimũ annũ. Alie sunt prime infantie. et hij sunt a septimo anno supra. femine ad nouẽ annos et dimidiuʒ. masculi vsqʒ ad vndecimũ annũ ⁊ medium. Abinde vero supra dicuntur masculi vsqʒ ad decimũquartũ annum. femine vsqʒ ad duodecimũ annũ proxime pubertati. Et hec ꝺ p̃sonarum diuisionib⁹ sufficiant.

¶ Capitulum. IIII.

Dictum est in capitulo p̃cedenti de p̃sonis ⁊ eaꝝ diuisionib⁹. restat nunc videre q̃ p̃sone cõtrahendo se possunt obligare et que non. vt inferius apparebit. Sunt aũt quedam ex illis q̃ ꝯtractum viciant ratione etatis. vt infans et maior infante. et primus pubertati. Et puberes quidem ratione ꝯditionis. vt filiusfamilias. Et seru⁹ q̃dem ratione morbi. vt mutus furiosus ⁊ surd⁹. Quidam ratione delicti. vt prodig⁹. heretic⁹. apostata. ⁊ cõmittens crimen lese maiestatis. De quib⁹ omnib⁹ aliquid p ordinem dicet̃. Infans enim minor septem annis nec ciuiliter nec naturaliter obligat̃. nec alias sibi obligare potest. sʒ maior infante tenetur tantũ de sponsalicijs contractib⁹ ⁊ non ꝺ alio. Proximus pubertati aut habʒ tutorem vel non. Si habet tutorem et contrahit sine ipso tutore. nec ciuiliter nec naturaliter obligat̃. Si aũt cum ipso obligat̃ licʒ si decept⁹ fuerit possit restitui. vt infra patebit de beneficio minoꝝ. Sed si careat tutore obligat̃ naturaliter tantũ et non ciuiliter. Et sola naturalis obligatõ de iure ciuili inefficax est ad agẽdũ recte sic ex nudo

pacto non daẗ actio de iure ciuili.ff.de pact.
in.l.iuris gentiũ.§.sed cũ nulla.ꝛ.C.de pac.l.le
gem. De casib⁹ tamen vbi ex nudo pacto da
tur actio vide glo.instit.de actio.§.sed in per
sonam. Est ꝛ ali⁹ casus in.l.ex conuentione.
.C.de pacẗ. De iure autez canonico peccant
mortaliter recedentes a pactis aliqs licitis.
extra de pactis.ca.j.ꝛ.xxij.q.j.predicandum.
Sũt tamen duo casus in quib⁹ contrahens
non habens tutorem ciuiliter et naturaliter
obligatur. Primo ex contractu quo factus
est locupletior. Secũdo si contrahendo do
lum commisit.qa tũc teneẗ insolidũ. Puber
ꝛ mascul⁹ maior.xiiij.ꝛ femina.xij.sed vter
qꝫ minor.xxv.annis.siue paterfamilias siue
filiusfamilias sit teneẗ de omni cõtractu ini
to cũ predecessore suo.ꝛ ex cõtractu facto cũ
tutoris decreto nisi in duob⁹ casib⁹. Primo
cũ graue damnũ passus sit.id est.maius di
midio iusti precij.vel fraudis consiliũ inter
cessit.id ẽ.dolose sit decept⁹ a tutore. In illis
duob⁹ casib⁹ nõ teneẗ de contractu inito cũ
tutore. De his q̃ gesta sunt cum ipso pubere
siue adulto distinguiẗ. aut qa habuit cura
torem vel non. Si habet non obligatur sine
curatoris auctoritate. Sed si non habꝫ ob
ligatur ipẽ adult⁹ ciuiliter ꝛ naturaliter.p.l.
si curatorem.C.de in integ.resti.minorũ.xxv.
annis. Verũtamen si decept⁹ est etiam pro
modico damno.id est.min⁹ dimidio iusti p̃
cij.dũmodo nõ sit ita minimũ ꝙ preiudicet
maiori rei.vel summe restitutõis in integrũ
beneficiũ petere potest.vt infra diceẗ de bene
ficio minoꝝ. Sed tamẽ ad hoc vt minor re
stituaẗ debet se probare minorem ꝛ deceptũ
qa non eoipso ꝙ decept⁹ est minor intelligiẗ.
Fallit tamen in quinqꝫ casibus de quibus
minor de inito contractu ab eo nõ restituiẗ
etiã si probauerat se deceptũ. Prim⁹ cas⁹ est
qñ mutat statũ.id est.vendendo se ad preci
um vel ad lucrũ participandũ. Secũd⁹ ca
sus si maiori rei vel summe preiudiciũ gene
retur.id est.si petit se restitui in minima par
te in q̃ dicit se deceptuꝫ.ꝛ meli⁹ est ꝙ recipiat
damnũ in illa minima parte qꝫ tot⁹ contra
ctus infringereẗ. Tertius casus si minor cõ
muni iure vsus sit.verbi grã.vt qr adiuit he
reditatem locupletem.vel emit seruũ neces
sariũ ꝛ postea nacte reperiũt.vel seru⁹ mor
tuus est. Nam non euent⁹ damni.sed incõ
sulta facultas p̄bet restitutiõem.vt.l. non vi
detur.C.de in integ.resti.minoꝝ.xxv.annis.
Itez quarto si dolũ commisit.vt.l.si his.C.si
minor maiorem se dixerat.qa deceptis et nõ
decipientib⁹ iura subueniũt. Quinto si cor
poraliter iurauit se nõ cõtra venturũ occasi
one minoris etatis et sponte p̄stitit.vt in au
ten.sacra.puberꝝ.C.si aduers⁹ venditiõez. Itẽ
si iurauit p deũ viuũ verboten⁹ nõ restituiẗ
nisi probet p ar.script.inserta.id est.p instru
menta publica facta de die natiuitatis sue.
Sed si vellet probare p testes nõ audiretur
Consimiliter ingenuũ fore.qr sufficienter nõ
probat p testes.sed p testes ꝛ instrumenta.vt
dic.l.j.C.de testi. Item fili⁹ subiect⁹ potestati
patris aui vel proaui si cũ eo vel eis contra
hit ciuiliter nõ obligaẗ.qa iuris interp̄tatio
ne eadem est p̄sona patris et filij.vt.l.e.si.C.de
impu.ꝛ alijs substitutõib⁹.nisi de castren
si.qa in tali tãqꝫ paterfamilias habeẗ. Si tñ
cũ alio quocũqꝫ contraxerit naturaliter ꝛ ci
uiliter obligaẗ.beneficio tñ restitutõnis sibi
saluo. Non tñ pmittiẗ rem patris obligare
sine ipi⁹ cõsensu.nec etiaꝫ paciscendo patris
ꝯditõem potest recipere vel actõem patri cõ
petentem tollere sine ipsius mãdato.vt.C.de
pac.l.fili⁹. Consimilis cas⁹ in.l.nõ solũ.ff.so
lu.matri.ꝛ.l.cũ maritum.C.de solu.ꝛ libera.
Itez alios casus speciales vbi exigiẗ specia
le mandatũ.enumerat glo.in.c.q̃ ad agẽdũ.
de procu.li.vj. Nota seru⁹ cum dño ciuiliter
nõ obligaẗ.sed cũ extraneo pacisci potest do
mino acquirendo.qa ex persona dñi habet
ius stipulandi.alij vero efficaciter non obli
gaẗ cũ pro mortuo reputaẗ.sed ei⁹ ex ꝯtractu
dñs cõueniẗ de peculio serui.vel de eo qd in
rem dñi versum est.vel qd iussu ipsi⁹ factũ ẽ
Fallit tamen in trib⁹ casib⁹ in quib⁹ dñs de
peculio serui nõ teneẗ. Prim⁹ cum seru⁹ nõ
donat. Item cũ vouet. Item cũ fideiubet ex
tra causam pecuniariã. Item furiosus vel
mente capt⁹ tempe furoris cõtrahere nõ po
test.qa cõtract⁹ nõ nõ possunt fieri sine con
sensu.modo ipse expsse vel tacite ꝯsentire nõ

poteſt. Uerūtamen ſi cōtrabit mēte recepta
vel bab;uerit dilucida interualla ꝯtractus
cū eo initꝰ valet. Mutꝰ ſurdꝰ ⁊ q̄ bm̄oi mo-
bis naturaliter laborāt ꝯtrabere nō poſſunt
q̄a ſtipulatio babet fieri ꝑ interrogatōem et
reſponſionē. ⁊ is q̄ ſtipulatᷓ verba interrogā-
tis ⁊ ecōtra audire debꝫ. Prodigꝰ cui bona
ſūt interdicta nō obligatᷓ. Similitᷓ bereticꝰ
apoſtata ⁊ cōmittens crimē leſe maieſtatis
nō pn̄t ꝯtrabere. qꝛ bis ꝑſonis interdicta eſt
a lege facultas cōtrabendi. de q̄bꝰ latiꝰ infra
de teſtamētis dicetᷓ. Ceteꝝ lꝫ mulier nō ſit de
ꝑdictis octo ꝑſonis q̄ ſe obligare nō pn̄t. ⁊ lꝫ
regulariter ſe ſuo noīe obligare poſſit ī fide-
iuſſione. tn̄ ꝑ alijs nō obligatᷓ. ſꝫ iuuatᷓ bene-
ficio ſenatuſcōſultꝰ velleiani. de q̄ bn̄ficio in-
fra ſpecialitᷓ patebit.

Capitulum. V

Uiſo de perſonis
que reddūt contractum inutilem
videndum eſt de rebꝰ quarū occa-
ſione contractus reddunᷓ inutiles. Rerum
quedam ſunt iure probibite alienari. quedā
vero natura. Jure probibita eſt alienatio ꝑ-
dij minoris. id eſt. impuberis ⁊ omnium re-
rum ipſiꝰ minoris qui ſeruādo ſeruari poſ-
ſunt. vt auri argenti gemmarū et omnium
aliarum rerū temporis prolixitate de facili
non periturarū niſi ea interueniant que de
iuris ſolennitate in alienatōne rei minoris
debent interuenire. ſcilicet vt fiat talis aliena-
tio ob es alienū vt ſoluat debitum creditori
ipſum minorem argenti. vel ſi vſuraruꝫ no-
mine grauaretur. ſecundo vt fiat autoritate
tutoris. tertio vt interueniat iudicis decretū
quod decretū cū magna ⁊ matura delibera-
tione iudicᷓ. debꝫ interponi. Nota tamen ꝙ
aliquando prediū minoris etiam ſine decre-
to iudicis poteſt alienari. videlicet quando
defunctꝰ ex cuiꝰ bonis illud predium perue-
nit ad minorem hꝫ in vltima voluntate iuſſit
vel ſi minor illud a ꝑncipe impetrauit. Alie
vero res que ſeruando ſeruari non poſſunt
vt ſunt veſtes. carnes. frumentū. vinum. ole-
um. farina. ⁊ ſimilia. et animalia ſupuacua
vendi poſſunt a tutoribꝰ ſine iudicis decre-
to. et bic appellatione predij intelligunᷓ tam
predia vrbana q̄ꝫ ruſtica. Iteꝫ probibita eſt
alienatō filiofamilias rerum que obueniūt
filio ex aduenticio peculio. Et dicitur aduē-
ticium peculium quod venit filiofamilias
ex ſucceſſione matris vel alterius ſibi cōiun-
cti per lineam maternam vel eius proſpera
fortuna ⁊ nō ex ſubſtantia patris vel eiꝰ con-
templatione. quod etiam a filio non poteſt
alienari niſi patre conſentiēte cum ipſius pe-
culij aduenticij proprietas ſit filij ⁊ vſufruc-
tus patris. Peculium profecticium dicitᷓ
quod obuenit filio ex ſubſtantia patris De
caſtrenſi autem peculio poteſt filiuſfamili-
as tam cum patre q̄ꝫ cum quocūqꝫ alio cō-
trabere et paciſci. quia filius illiꝰ peculij ple-
nus eſt dominꝰ. et dicitur caſtrenſe peculiū
quod filiꝰ acquirit in caſtro per militiā ſuā
quaſi aūt caſtrēſe dicitur quaſi militare qđ
acquirit filiuſfamilias. vt aduocatꝰ. magi-
ſter. vel medicꝰ. aut ex quacūqꝫ ſua arte vel
officio ſuo de boc plene inſtitut. per quas ꝑ-
ſonas nobis obligatio acquiritᷓ. Item pro-
bibita eſt alienatio fundi dotalis ineſtima-
ti dati in dotem per. l. mariti. C. de fundo do-
ta. quia ſi extimatus eſt nō dicitur dotalis
ſed empticius. Et bic fundus dotalis neqꝫ
ab vxore neqꝫ a viro etiam conſentiente vel
iurante vxore alienari debet. quia lex probi-
bet. permittitᷓ tamen ipſiꝰ alienatio ex neceſſi-
tate contingente. vt quando mulier dedit in
dotem portionem fundi qui indiuiſus eſt ⁊
ineſtimatus. ⁊ maritus prouocatur ad diui-
ſionem a ſocio fundi. tunc enim ⁊ ex neceſſi-
tate videtur alienare cum prouocatꝰ fuerit
ſecꝰ cum ipe prouocaret. ⁊ ita intelligitᷓ dicta
lex mariti. Item alienatio eſt neceſſaria qn̄
maritꝰ noluit cauere vicino ſuo de damno
infecto cui dotale predium minabatᷓ ruinā
⁊ ob boc vicinus eſt miſſus in poſſeſſioneꝫ
ex. j. ⁊. ij. decre. Item alienatio fit ſi mulieri ex-
pediat ꝙ fundus conuertatur in pecuniam
vt quia vxor illum vendit pro redimēdo vi-
ro. filia pro alendo patre. et ſoror pro alendo
fratre laborantibꝰ inopia. Item fit alienatō
fundi dotalis quādo loco ipſiꝰ aliū fūdum

mariť accipit in dotē. Item ꝓhibita est alie-
natio illi⁹ rei quā testator in vltima sua vo-
lūtate ꝓhibuit alienari ⁊ cām exp̄ssit q̄re no
luit alienari. vel si ꝑsona appareret occasiōe c⁹
ꝓhibita est alienatio. Item ꝓhibita est alie-
natio rei litigiose. Res de cui⁹ petitōe litigi-
um mouet͛ vl' questio seu causa int͛ petitorē
et possessorē. Fit aūt litigiosa res incōtinēti
oblato libello. ⁊ hui⁹ litigiose rei ꝓhibita est
alienatio adeo ꝙ magne sunt danti et reci-
pienti rem litigiosam imposite pene. Etiam
ille q̄ accepit eam emptōis vel donatōis seu
q̄cūq3 alio titulo siue ꝯtractu. si q̄dez sciebat
rem litigiosā3 cogit͛ rem reddere ⁊ nihilomi
nus ꝑuat͛ p̄cio. ille vō q̄ alienauit preciū. qd
recepit cogit͛ p̄stare fisco ⁊ tantu3 de suo. Si
aūt q̄ accepit ignorauit rem litigiosam cogi
tur reddere rem restituto sibi p̄cio a vendito
re. q̄ venditor tantūde3 dabit emptori d' suo
et fisco. Emptori tertiā partē. q2 eum decepit
duas eni partes dabit fisco. Et h' pena locu3
h3 etiā in donatione rei litigiose. vt fcā vera
estimatōe rei punit͛ vterq3. vt dictum est su-
pra in p̄cio. In ceteris tn̄ casibus pmittit lex
rem litigiosam alienari. vt causa dotis l' do-
natōis ꝓpter nuptias trāsactōis vel diuisio
nis hereditatis. vt habetur in lege cēsemus.
.C. de litigiosis. Item pretor pmittit alienati
onem illi⁹ rei ꝓ impensis in funere defuncti
ꝓ solutione debiti et ꝓ cibarijs familie. vt. ff.
de petitio. here. lege diuus pius rescp̄sit. in. §.
cā auten. ver. nam funeris grā. Item nota
inutilis est ꝯtract⁹ si q̄s suā rem pure stipu-
let͛ vel emat. Secus vero si sub conditione
emat. q2 in euentū ꝯditionis valebit emptō
vtputa si emat et res desineret esse sua. quia
tūc adueniente cōditione tenet͛ rem emere et
ei dare. Alioq̄n estimatione3 rei dare debet.
Valet tn̄ emptio rei ppꝛie ratione possessio
nis quā emptor nō habet. vel ratione alteri⁹
iuris sibi emptori deficientis in sua re. Alie-
ne tn̄ rei venditio pmissa est in p̄iudiciū ven
dentis nō aūt emētis. Sed tantū distinguo
hic de emptione. aut ei emptor sciens alienā
rem emit aut ignorans si sciens rem alienā
emit iterū distinguat͛. quia aut sibi fuit cau-
tum de euictione aut non. si non fuit cautu3
nō potest agere contra venditorē. immo pre
cium datū perdit per legem si fundum. C. de
euict. Si aūt sibi fuit cautū ꝓ promissione3
stipulatione fallata tunc tenet͛ venditor em-
ptori ad precij restitutōem et ad omne id qd
promissum erat per stipulationē siue sit du-
plum siue triplum. et etiam ad interesse. Si
autē ignorans emit rem alienam et fuit sibi
cautu3 tutus est. si nō fuit sibi cautum agit
contra venditorem ad preciū et ad interesse
ad duplum siue triplum aut simplū. put na
tura ꝯtract⁹ exigit. ꝑ. l. nō dubitat͛. C. de euict.
Casus tamē ē singularis. in. l. vlti. §. emptor.
.C. cōmunia de legatis. vbi q̄s emit rem alie
nam etiam scienter q̄ mandata fuit restitui
ꝑ fideicōmissum re tali euicta nihilominus
recuperabit preciū. Item nota rei aliene ꝓ-
hibita est obligatio vl' impignoratio sine cō-
sensu illi⁹ cuius est. Et creditor q̄ alienā rem
in pignus accepit nō habet in ea ius pigno
ris vel ypotece. quia debitor in illo pignore
vel alia re aliena debitum constituere nō pt
eo ꝙ nemo plus iuris in alium transferre pt
q̄3 ipse habeat. in regula nemo plus iuris de
reg. iuris. li. vj. Dicitur autem pignus pro-
prie res mobilis que pignore datur credito-
ri. et datur ei possessio illius rei. vbi aūt non
transit possessio in creditorem dicitur ypo-
theca. Item inutilis est stipulatio sup rebus
que in rerum natura non sunt nec fuerunt.
vt si quis stipuletur hircoceruu3 vel chime-
ram. Item si quis stipuletur res impossibi-
les sibi dare. vt lunam. solem. vel aureos mō
tes. Item si quis stipuletur rem que lic3 fue-
rit tamen modo nō est. vt si quis stipuletur
stichum mortuu3 nō valet stipulatio. sed si
ipa precessit mortem. vt quia aliquis promi
sit dare stichum die statuto. sed fuit i mora
postea mortuus est stichus tenetur ad esti
matione3 stichi eo ꝙ fuit in mora. verum si
quis stipuletur rem que non est sed futura
speratur ratione rei val3 stipulatio. vel si q̄s
stipuletur futurum partum ancille. vel futu
ros fructus. vel si quis emerit iactu3 retibus
vbi inest conditio. vt si quid capiat͛ illud de
beatur. Ite3 prohibita est alienatio mācipij
christiani in iudeu3. quia non licet iudeum

possidere mācipiū xpiani. Item pbibet alie
natio reruȝ q̄ a cōmercio hoim sūt empte. vt
sūt res sacre religiose ⁊ scē. ⁊ q̄ do sūt dedica/
te. vt ec. ⁊ liber hō. Sūt nāqȝ res sacre q̄ pub/
lice ⁊ nō p̄uate p pōtifices do sūt dedicate. vt
ec. Religiose vō sūt sepulcra seu loca in que
hoīes mortui inferūt. Sācte sūt res. vt muri
⁊ porte ciuitatis municipioꝝ ⁊ castroꝝ ado
q̄ pena capitis īponit̄ violatoribus eaꝝ. vt si
aliqs aliter ingrediat̄ ciuitatē vl̄ municipiū
q̄ȝ p portas. Publice res sūt flumia portus
maris ⁊ et̄ q̄ dedicate sūt p̄plo. vt stagnū sta/
diū publica orbita. insti. d̄ re. diui. §. sacre res
et se. Est ergo inutilis ɔct⁹ sup reb⁹ p̄dictis
īmo emptor q̄ scit res tales esse ⁊ emit p̄dit p̄
ciū ⁊ rem. Sȝ ignorās a venditore sciēte sibi
cōparuit tenet̄ venditor in id q̄d sua īterest
se deceptū nō fuisse. verūtamē fallit ī supflu/
is vasis ec. q̄ si debitū vrgēs īminet vēdi p̄nt
alijs venerabilib⁹ locis vel cōtracta p̄uatis.
Fallit et in libero hoīe q̄ vēdi ⁊ alienari pt̄ si
interueniūt ea q̄ habēt in. l. ij. C. de p̄rib⁹ q̄ fi.
distra. nec est ɔ̄ le. q̄ filijs. C. q̄ res pig. da. pos.
vel nō. Cetere aūt res ec. pbibite sūt alienari
nisi vrgeat tale debituȝ q̄d ex mobilib⁹ solui
nō possit. tūc ei det̄ p̄mo in pignore credito/
ri vt ipe creditor tamdiu teneat eā q̄ d̄ fructi
bus ⁊ de sorte sibi fuerit satisfactū. vel si n̄ in/
uenit q̄ rē pignori velit recipe. tūc rector do/
m⁹ corā epo dȝ iurare p̄nte maiore p̄te ibidē
seruientiū vt debitū sit vrgēs. ⁊ q̄ de mobili/
b⁹ solui nō p̄t. et h̄ facto dȝ res subhastari et
stare venal̄. xx. dieb⁹ ⁊ pl⁹ offerenti det̄ deīde
res dȝ vendi cū ɔsensu maioris p̄tis ibi huiē/
tiū facta mentōe d̄ p̄dictis oīb⁹ solēnitatib⁹
et h̄ s̄m leges. Scd̄m iura canonica vō ven/
ditio rei īmobilis ec. etiā si solū interueniāt
iste solēnitates q̄ in emphiteoticis ɔcessioni
b⁹ h̄ modo est. vt si res valet. x. addat̄ vndeci
ma ps et interueniat epi autoritas ⁊ capituli
ɔsens⁹ vtili cā assignata si nō inuenit aptior
mod⁹ debet dari emptori vel insolutū credi/
tori adiecta vndecima parte ī p̄cio vniuerse
estimatōis rei. no. in. l. sancim⁹. in aut. prete
rea. C. de sa. san. ec.

Capitulum. VI

QUm uisum sit de
duob⁹ ex quib⁹ ɔtract⁹ ɔstat. scilȝ
p̄sonis ⁊ reb⁹. Restat nūc videre
de obligatoib⁹. Est aūt obligatio iuris vin
culū q̄ necessitate astringimur alic⁹ soluēde
rei vel aliq̄d dandū vl̄ faciendū s̄m nrē ciui/
tatis iura. vt insti. de obli. in p̄n. Obliga tio/
nū alia naturalis tantū. alia ciuilis tantum
alia naturalis et ciuilis simul. Naturalis ē
q̄ naturalē equitatē cōtinet hac naturali so/
lū obligatione se obligat pupill⁹ prim⁹ pu/
bertati sine tutoris autoritate nō fact⁹ locu/
pletior nec dolū cōmittens. Item seru⁹ dn̄o
⁊ cuilibet alteri p̄sone. Item fili⁹ patri in ei⁹
potestate existens. et econtra. sed talis natu/
ralis obligatio inefficax est ad agenduȝ. Ci/
uilis obligatio est cum quis solennitati iu/
ris astrictus est. Et talis obligatio ex sola di
spositione legis procedit. vt cum quis con/
fessus est mutuo recepisse decem spe future
numerationis. de quo mutuo scriptura est
facta post biennium tenetur ciuiliter. licȝ pe
cunia non sit numerata sed naturalis equi
tas eum tenere non suadet. vnde licȝ s̄m ius
ciuile taliter confessus sit obligatus. natura
lis tamen eq̄tas non vult vt soluat id quod
non recepit. sed quia potest infra biennium
excipere de non numerata pecunia quam si
non opposuerit tunc vult naturalis equitas
q̄ sibi imputetur et tenetur naturaliter et ci/
uiliter. patet ergo q̄ naturalis obligatio per
se seu ciuilis obligatio per se ad agenduȝ est
efficax et ineuitabilis. Naturalis et ciuilis
obligatio est vbi ambo concurrunt. scilicet
persona que de iure contrahere potest et di/
spositio legis. et hec efficax est ad agendum.
Obligationum naturalium et ciuilium si/
mul. alia est ex contractu. alia ex quasi con/
tractu. alia ex maleficio. alia ex quasi male/
ficio. Obligatio ex contractu est que precio
contrahitur et que ex ipso precio et cōtractu
descendit. vt emptio. venditio. locatio. con/
ductio. donatio. ⁊ hm̄oi. Et quasi ex contra
ctu obligatio est. vt cum quis gerit alterius
negociū sine ipi⁹ mādato vt sunt tutor cura
tor siue negocioꝝ gestor et similes persone.

Isti eni nõ ꝯtraxerũt cũ illis q̃ꝝ negocia gesse-
rũt vnde nõ tenẽt ex ꝯtractu ſ3 q̃i ex ꝯtractu.
Ex maleficio vt qñ aliq̃s furtũ rapinã vl' in
iuriã alicui fecit tenet̃ ex maleficio. Ex q̃ſi ãt
maleficio eſt qñ aliq̃s directe nõ deliq̃t ſ3 q̃ſi
vt qñ ex domo ſua quã inhabitat aliq̃d effu
ſum eſt vel eiectũ q̃d alteri nocuit. vt inſti. de
obli. q̃ ex q̃i maleficio naſcũt̃. in p̃n. Contra-
hunt̃ aũt obligatõnes aliqñ re. aliqñ verbis
aliqñ lr̃is. aliqñ cõſenſu. Ex re ꝯtrahit̃ obli-
gatio vt i mutuo ꝯmodato depoſito ſilr̄ et i
pignore. ⁊c. Ex re igit̃ mutuata tenet̃ q̃s ad
ſil'em rem reddendã. Ex re v̓o cõmodata de-
poſita vel pignorata tenet̃ q̃s ad eandẽ rem
reſtituendã. ¶ Pro euidẽtiori intellectu ob
ligationũ ẽ notãdũ ꝙ rerũ q̃dã nullũ habẽt
vſum ꝓꝓ̄e loq̃ndo ſic pecunie q̃ ſolũ ſũt me-
diũ rerũ q̃ vſum habẽt vnd̃ pecunie ꝑ hmõi
generis ꝯcordia inuẽte ſũt ad ſupplemẽtum
eaꝝ rerũ q̃ ꝑ vſu hoĩm ſũt neceſſarie vt vult
Ariſto. j. polli. et id̃o pecunia ꝓꝓ̄e nõ p̄t vẽdi
emi vel locari nec ꝯduci. p̄t tñ mutuari. d̃po
ni ⁊ ꝑmutari. Quedam ſũt res q̃ꝝ vſus eſt
ipoꝝ ꝯſũptio. ſic vinũ. ceruiſia. panis. caro.
et ſic de alijs. ⁊ tales nõ habẽt locari neq3 cõ-
duci. poſſũt tñ emi. vendi. deponi. ꝑmutari.
et mutari. Quedã v̓o ſũt q̃ꝝ vſus p̄t ſepari
a ꝓprietate eaꝝ ipĩs manẽtibꝰ i eſſe. vt domꝰ
et alie poſſeſſiones. ſc3 equꝰ. veſtis. ⁊c. et tales
emi poſſũt vendi ⁊ etiã locari. alia aũt ſupra
dicta nõ pñt locari. q2 ex tali locatõne nulla
poſſet ꝑcipi vtilitas. In his aũt vltimis cu3
dominiũ ſtet penes locantẽ vſus aũt penes
ꝯductorẽ licite p̄t de talibꝰ accipi penſio per
locantẽ. vſus aũt penes ꝯductorẽ ꝓpter pẽ-
ſionẽ reſidebit. Nam in rebꝰ q̃ vſu ꝯſũmũt̃
ſi q̃s vellet ſeorſum cõputare vſum a re. vio-
lentaret naturã rei. vt ſi q̃s ſeorſũ vellet vẽde
re vinũ ⁊ ſeorſum vſum vini. vel venderet id
q̃d nõ eſt. vel eandẽ rem his vẽderet q̃d in re
bus quaꝝ vſus a ꝓprietate p̄t ſepari non ca
dit vnde in talibꝰ poteſt vtrũq3 ſeorſũ ꝯcedi
vtpota ſi eſſet q̃ alteri traderet dominiũ ſiue
ꝓprietatem domus reſeruato ſibi vſu ad ali
quod tempꝰ. vel econtra cũ q̃s ꝯcedit alicui
vſum domꝰ reſeruato ſibi dominio et ꝓprie
tate domꝰ licite poteſt accipere p̄ciũ ꝑ vſu

domꝰ. vt. ff. ⁊. C. locati. per totum. Verbis cõ
trahitur obligatio ꝑ interrogatõem p̄ceden
tem ⁊ reſponſionem immediate ſequentem
Unde niſi interrogatio precedat reſponſio-
nem nõ valet obligatio. vtpota ſi iohannes
ita ſtipulet̃ a petro ꝓmittente mihi dare cen
tum. vel facere hoc. et petrꝰ reſpondeat incõ-
tinenti valet obligatio. Eſt autem ſtipulatõ
firma verboꝝ cõceptio qua quis aliquid ſe
facturum daturu3ve promittit alteri. ſuper
quo interrogatio dirigitur. ⁊ dicitur a ſtipu
lon grece. id eſt. firmũ latine. vel dicit̃ a ſtipu
la. id eſt. ſtipite deſcendens. Et ſocius pro ſo
cio poteſt ſtipulari. filiꝰ pro patre. ſeruꝰ pro
domino. ſimiliter frater pro fratre. procura-
tor pro p̄te. curator ꝑ adulto. Lr̄is cõtrahit̃
obligatio qñ aliquis miſit lr̄as ex cauſa mu
tui recipiendo. x. vel. xx. q̃ non recepit ſ3 fecit
ſpem future numeratõis vnde vigorẽ illaꝝ
lr̄aꝝ ſi infra bienniũ non exceperit de nõ nu
merata pecunia lapſo biennio tenet̃ ciuilit̃
et naturaliter. vt ſupra dictũ eſt. Cõſenſu ſo
lo contrahit̃ obligatio vt in ſocietate mãda-
to emp. et ven. illa enim ꝯſenſu ſolo ꝯtrahũt̃
Item contrahit̃ aliqñ obligatio pure. aliqñ
in diem. aliquando ſub conditione. Pure
contrahit̃ obligatio quãdo promittit̃ aliq̃d
dari non appoſito certo die vel conditõne. vt
dicendo promitto tibi dare decem ex cauſa
mutui. Unde hec pure debent̃. i. incontinẽti
ſed non ita incontinenti ꝙ p̄us nõ debeat ex
pectari q̃3diu numerent̃ vel tamdiu vt com
mode ſolui poſſunt. In diem contrahit̃ ob
ligatio. vtpote promitto tibi dare decem hic
ad paſca. vnde facta ꝓmiſſione incontinenti
debitor factꝰ ſum. non tamen poteſt a me pe
tere niſi adueniẽte die. Sub ꝯditione fit ob-
ligatio. vtpote ꝓmitto tibi dare decem ſi na-
uis venerit ex aſia vnde licet pendente cõdi-
tione nõ oritur obligatio vel actio ea tamẽ
ſecuta ꝯditione eſt actio. ¶ Ceteꝝ ſtipulati-
ones inutiles reddũt̃ multis de cauſis. Aliq̃
qñ ratione interualli ĩterpoſiti niſi modicũ
ſit interuallũ. vñ certũ eſt q̃ i ſtipulatõne ne-
ceſſaria ẽ interrogatio ⁊ r̄nſio. ita neq3 mutꝰ
neq3 ſurdꝰ neq3 infans ſtipulatione ꝯtrahe
pñt. nͨ etiã abſens q̃niã ambo audire debẽt.

Item inutilis est stipulatio rōne dissensus
vt si stipulor vnū ⁊ tu ꝓmittis aliud. Item
reddit̄ inutilis rōe ꝯditōis ipossibil' vt si celū
digito tetigeris. ⁊c. Itē si ex cā turpi descēdit
vt stipulor sibi sacrilegiū adulteriū vl' homi
cidiū. Itē inutilis ē si fiat ꝑ metū vel dolum
Itē inutil' est rōe detractōis l' abiectōnis vt
si stipulor pure ⁊ tu rn̄des sub ꝯditōe. Item
inutilis ē rōe ꝑsone appositē vt si stipulor noīe
illiꝰ cꝰ mādatū n̄ habeo nisi sit tal' cui subie-
ctus sū. vt pote filiꝰ pri seruꝰ dn̄o. ⁊c. Valet ei
tūc talis stipulatio et ex tali acq̄rit̄ pri actio
sit' ⁊ dn̄o ſꝫ alteri q̄ꝫ dictis ꝑsonis non p̄t q̄s
stipulari nisi sua īt'sit. vn̄ si stipulor alteri
dare cui dare mea īt'sit tenet stipulatio vt si
stipulor dare creditori meo l' ꝓcuratori l' cu
ratori aut tutori vel sitibꝰ ꝑsonis lꝫ ex tali sti
pulatōe solꝰ ego agē possim ⁊ nō iste cui sti-
pulatꝰ sim dare. In casu tn̄ ex mea stipulati
one agit iste cui dare pactꝰ sū. vt si tutor pa-
ciscat̄ dare pupillo l' curator furioso l' actor
vniuersitati. Itē si ꝓcurator absens stipula-
tus ē dare dn̄o tenet. verꝫ lꝫ alteri stipulari vl'
pacisci nemo possit vt dictū ē si tn̄ adijcit̄ sti-
pulatōi pena. stipulatio pene valet. vt si q̄s
ita stipulet̄ ꝓmittis mihi ꝗ dabis. B. c. ⁊ si n̄
dederis ei dabis mihi decē noīe pene. Vltra
stipulatio pene tenet lꝫ ꝑncipalis nō teneat.
Et qn̄ pena adiecta pactis exigi possit et qn̄
nō habet̄ in. c. pri.

Capitulum. VII

Viso de contracti-
bꝰ ⁊ ꝯctuū ptibꝰ ⁊ eaꝝ diuisionibꝰ.
Restat nūc vidē d' pactis ꝯhentiū
⁊ ipoꝝ diuisionibꝰ. Vn̄ pactū ē ꝯsensꝰ duo-
rū vel pluriū ī idē alteri ab alt'o paciscentiū
dandū l' faciēdū. Attēde ergo singl'a v̄ba dif
finitōis pactꝰ ei solo ꝯsensu ꝑficitur ī emp. et
vē. ⁊ h' ad d'ām stipulatōis in q̄ n̄ solū cōsen
sus ſꝫ et v̄ba necessaria sūt. q꞉ hꝫ fieri ꝑ iterro
gationē ⁊ rn̄sionē. vt sup̄ dictū ē. Itē necessa
riū ē vt in pacto sint duo l' plures q̄ ꝯsentiāt
ī idē dādū l' faciēdū. Et sic differt a pollicita
tione. q꞉ pollicitatio soliꝰ offerētis ē ꝓmissio.
vt. l. pactū. ff. de pollici. Et in idē ⁊ nō in eodē
et h'n. q꞉ si ego ⁊ tu ꝯsentiamꝰ ꝗ sempronius
sit lapis nō ē pactū. q꞉ talis ꝯsensꝰ n̄ obligat
vnū alteri. nc̄ ē de dādo vel faciēdo. Dicit̄ et
alteri ab alt'o. q꞉ si ꝯsentiamꝰ ꝗ vnꝰ nostruꝫ
det aliq̄d ticio vel ꝗ titiꝰ det vni ex nob̄ nō ē
pactū. vt. ff. de ver. ob. l. stipulatio ista in p̄n.
Cū stipulari alteri vel pacisci q̄s non possit
nisi eidē obliget̄ nō aūt obligat̄ regularit̄ ali
q̄s negociū alteriꝰ ꝓmittēdo. Dicit̄ aūt pac-
tū a pactōe. i. a pace et actu. Nā si paciscimꝰ
ex diuersis et ꝯtrarijs animoꝝ motibꝰ post
multa variaqꝫ dictamia ī vnā ꝯsonantē de
ducimur sn̄iam. vt. l. j. §. j. ff. e. ti. vel d' pactū a
palmaꝝ ꝑcussione vt sepe fieri solet. Pacto-
rū multe sunt ꝯditōnes. de deseruientibꝰ ad
ꝓpositū dūtaxat dicet̄. Pactorū q̄dam sunt
inutilia. q̄dam v̄o vtilia. Vtilia pacta sūt q̄
ratōne vestiūt̄. ⁊ eoꝝ q̄dam ratione ꝑsonaꝝ
q̄dam ratōne rerū. et q̄dam s'm iuris ordīeꝫ
fiūt. Est aūt sciendūꝫ ꝗ ꝑsone q̄ pactū faciūt
oportet ꝗ tales sint q̄ se obligare possūt ⁊ res
etiā sint tales sup̄ quibꝰ pactū fieri debꝫ que
a iure nō sint ꝓhibite et ꝗ seruet̄ ordo iuris.
vt in p̄cedenti. c. supra visum est de ꝑsonis re
bus et obli. Inutilia v̄o sunt pacta que fiūt
ꝯtra leges ꝯstitutōes et edita p̄toꝝ ⁊ ī fraudē
Contra leges d' fieri pactū quando alienat̄
prediū minoris sine decreto. vt. l. cum eman
cipatis. et. l. nō solum. ⁊. l. non est. ⁊. l. ⁊ si his.
C. de p̄dijs vel alijs rebꝰ minoꝝ sine decreto
alienādis l' nō. Vel qn̄ alienat̄ fundꝰ dotal'
vt in. l. j. C. de fundo do. ꝯtra ꝯstitutionē āt fit
qn̄ aduocatꝰ paciscit̄ cū cliēt'o de quota p̄te
litis habenda ꝓ suo solario ꝑ. l. si q̄s aduoca
toꝝ. C. de postu. Contra edictū p̄toris fit vt si
sciat pactū ꝗ alicui si liceat facere furtum vl'
homicidiū sine pena immo scienter eius cri
men occultans sociꝰ efficit̄ criminis ⁊ pena
ꝑncipali puniet̄. vt. l. j. C. d' his q̄ latrones vel
alioꝝ criminū reos occultant. In fraudem
āt fit pactū varijs modis. quia aut fit fraus
de ꝑsona ad ꝑsonā. aut de re ad rē. aut de cō
tractu ad ꝯtractum alterum. aut de ꝯtractu
ad ꝯtractum eundem. aut de nomine ad no
men. aut de facto ad factum. De ꝑsona ad
ꝑsonam fit fraus. vt pote ego tutor vel cura-
tor q꞉ prohibeor aliquid emere de bonis pu
pilli vel adulti mei durante tutela vel cura.

p.l.uij.ff.rē pupilli saluā fore.mō ego ñ emo p me sȝ p īterpositā psonā vt p vxorē vl' filiū meū vl'et extraneū noīe tñ meo. Publice tñ palā ⁊ bona fide pt res pupilli emere.vt.l.cū ipe.C.de ꝯhē.emp.⁊ vē.⁊.l.si ī emptōe.§.tutor in glo.ff.e.ti. De re ad rē sit fraus.qr et ꝓhibitū ē mutuare pecuniā filiofamilias ego pe/cuniā nō mutuo sȝ aliā rē sibi do vt ipa vēdita vtat pecunia. De ꝯctu ad ꝯctū alteruȝ fit fraus.vtpote vir ⁊ vxor ꝯstāte matrimonio ꝓhibēt sibi donare.vñ nō donāt sȝ donatōis causa vendūt sibi inuiceȝ. De ꝯctu ad ꝯctuȝ eundē fit fraus.vtpote cuȝ vt mutuarē ticio pecuniā mulier ei⁹ vellet fideiuberi p eo.ego vō ecōtra.ne mulier defraudēt mutuaui pe/cuniā mulieri ⁊ ticiū fideiussoreȝ recepi. De noīe ad nomē fit fraus.vt si ꝓhibet aliqs ne fiat in ptātē alic⁹ terre ⁊ ipse facit se eligi non in ptātem sȝ in defensorē cū tñ idē sit solo nomine mutato De facto ad factū fit fraus. vt vēdidi tibi ancillā eo pacto ne pstitueres eaȝ in lupanari ad faciēdū questū sui corpis. tu vō ī lupanari nō posuisti eā.sȝ in cauponaȝ vel tabernā qp ibi ministraret qd tñ idē ē qntū ad effectū. Iteȝ nota qp nō solū pdictis rōib⁹ sȝ et alijs qbusdā occultis pacta reddūt inutilia. Est eī pactū factū iter debitorē ⁊ creditorē ne liceat creditori pign⁹ distrahere.qd nō valet.qr alr debitor icitaret ad delinqndū .i. ad solutōeȝ denegādā. Sec⁹ si paciscaris de nō repetēdo depositū vel de nō agēdo depositi actione. Silr si qs pact⁹ sit vt ex cā depositi oē periculuȝ pstet. Nā talia pacta valēt.vt.l. iurisgē.§.si qs paciscat.ff.ð pac. De pig. obliga.notandū qp si inter creditorē ⁊ debitorē interueniat pactū vt si debitū nō fuerit sol' ter/mino statuto liceat creditori pign⁹ distrahe valet.⁊ si qd vltra illd qd sibi debet ex pignore accipit tenet id debitori restituere.si vero min⁹ debitor creditori tenet ad supplementū p.l.hypotecis.C.de distra.pigno. Si aūt tale pactū nō iteruenit tūc elapso die solutōis dȝ creditor denūciare debitori vt luat pign⁹ vt no.ex.l.creditor. Et hēt in.l.si in h.C.ð distra. pigno.qd si nō fecerit tunc elapsis duob⁹ annis iuxta patrie ꝯsuetudinē poterit creditor illd distrahe. Itē si fiat pactū iter eos.vt si p/ciū termīo statuto debitor nō soluat pignus sit creditoris.nō valet.p.c.signficare ð pigno. qr ꝯ bonos mores ⁊ ꝓhibitū a lege.p.l.j.⁊ vl. .C.ð pac.pigno.⁊.l.comissoria.sȝ si fiat pactū si infra certū tēp⁹ pciū nō sit solutū qp tūc iu/re emptōis creditor possideat rem pignora/tā iusto pcio extimādā valet. Nā talis dr vēditio ꝯditional'.ff.eodem.l.iurisgē.§.vlti. Admittit tñ tale pactū in ꝯtractu vēditōis si rē venditaȝ emptor termino statuto nō soluat res redeat ad vēditoreȝ.p.l.q ea.C.de pac.iter empto.⁊ ven.⁊.l.j.e.ti.facit lex si sup.C.ð trās/act. Itē pactū in q qs generalit in se suscipit casus fortuitos nō valet et est rō.ne qs generali vi vbor suscipet qd specialit nō eēt susceptur⁹ Itē pactū de dote vtiliori die reddēda nō valet. Ratio.qa dānosis data est dos et publice vtilitati. Itē pactū factū vt maritus damnet vxori vtiliter.i.qp cōmode facere possit nō valet.qr ꝯ bonos mores. Itē pactū fa/ctū inter militē ⁊ eiusdē aduersariū qp miles possit eē pcurator.nō valet.qr ꝓriuȝ publice vtilitati eo qp milites scire debēt arma ⁊ non iura. Item pactū q qs expresse remittit iuramētū calūnie nō valet.qr publice rei interest vt lites sine oī suspitione pcedāt. Itē pactuȝ factum de pcario non reuocādo non valet.

Pactorū qdam sūt vestita .qdam nuda. Pacta nuda sūt q nō ꝯtinēt cām. Inutilis est eñi alic⁹ rei traditio sine cā. Et etiā dicūt nuda illa q nō vestiunt aliq infra scptor sex vestimētor. Et hec nuda pacta nō sūt efficacia ad obligandū vel ad agenduȝ lȝ psint ad defendendū.qr nudū pactū regularit nō parit actionē sed exceptionē. Pacta aūt vtilia dicūt vestita sex modis scȝ re.vbis.lris. ꝯsensu.coherētia ꝯtract⁹.⁊ interuētu rei. De pri/mis qttuor modis dictum est supra in.c.vj. vbi dicebat qt modis cōtraheret obligatio. De qnto vō h est de coherētia ꝯtract⁹ est ex/emplū.vendidi tibi domū tali pacto vt ego debeā morari in ista domo vsqȝ ad annum Istud vltimū pactū nō valeret de se factum qa nudū est.sȝ coherentia illius pacti vestiti scȝ venditionis in qua positū est valet ⁊ etiā ex eo dat actio De sexto scȝ rei interuentu est exēplū.pmisi tibi aliqd dare vel facere.vt tu

mihi aliq̄d dares vel faceres cum ego dede-
ro q̄d p̄misi statim vestitũ est pactũ ex parte
mea. et ideo īteruentu illius q̄d dedi es mihi
obligatus ad dandũ id q̄d p̄misisti. ¶ Tertia
diuisio pactoꝝ. q̄dam ꝯsistũt in dando. que
dam in faciendo. Exemplũ p̄mi q̄s paciscit̃
dare equũ vel aliam rem. Exemplũ secundi
vt facere domũ vel estuariũ. ¶ Quarta di-
uisio pactoꝝ. q̄daꝫ exp̄ssa. alia tacita. Expres-
sũ est. vt si cōueni tibi aliq̄d dare vel facere.
Sed tacitũ. vt si ꝯduxi domũ tuā. et in eadē
res meas induxi tacite videor pepigisse tecũ
cũ illata sint obligata tibi p̄ pensione domus.
Item tacitũ pactũ est. vt si habeā tres debi-
tores q̄ mihi tenent̃ in. xv. et erat vnusq̄sq̄ꝫ in
solidũ obligatus. vnde si ab vno eoꝝ recepi. v.
videor renūciasse iuri in solidũ et pactũ fecis-
se tacitũ nō pete ab vnoquoq̄ꝫ illoꝝ nisi alia
q̄nq̄ꝫ. l. si creditores. C. e. ti. ¶ Quīta diuisio
pactoꝝ. alia gratuita. alia nō gratuita. Gra-
tuitum vbi nullo dato vel p̄misso gratis de-
bitũ remittit̃. Non gratuitũ est vbi transac-
tio aliq̄ dato retento vl' q̄i p̄misso. Porrigā-
tur aũt pacta similiter trāsactões ad illas tā-
tũ p̄sonas inter quas facta sũt et alijs perso-
nis regulariter nō prosũt p. l. j. C. de transact.
Fallit hoc tñ in quibusdā infrascr̄ptis casibus.
Unde pactum d̄ non petendo factũ reo p̄n-
cipali prodest fideiussori. nisi in paciscendo
pactum sit ne prosit fideiussori. vel nisi fide-
iussisset animo donandi vel in rem suā. In
his tribus casibus pactum factũ reo non pro-
dest. fideiussori. sed econtra pactũ fideiussori
factũ de nō petendo nō p̄dest reo. p. l. Item
in duobus reis. ff. de pact. q̄a licet rei intersit a
fideiussore non peti. q̄a fideiussor habiturus
erat regressum contra reum nō tñ fideiusso-
ris interest a reo non petenti cũ reus ꝯtra fide-
iussoreꝫ nō habeat regressum nisi fideiussor
in rem suā fideiussisset. q̄a tũc fideiussor p̄re
accipiendus est. et tali casu pactum factuꝫ reo
p̄dest fideiussori. et pactuꝫ fideiussoris ī rem
suaꝫ prodest reo. pactum v̄o fideiussoris nō
p̄dest fideiussori nisi expresse agat̃ q̄ p̄sit reo
et fideiussori et tũc singulis p̄dest. Sic pactũ
vnius rei debende p̄dest alteri. Item pactum
factũ cũ vēditore vl' donatore p̄dest empto-
ri. vt si venditor vendidit domũ quaꝫ ip̄e nō-
dum soluebat vel soluit p̄pter inducias sibi
datas emens eisdeꝫ gaudebit inducijs. Itē
pactũ factum cũ filio vel seruo p̄dest patri et
dño. Pactum aũt procuratoris p̄dest dño
et nō nocet nisi in tribus casibus. scꝫ si ad h̄ spe-
ciale mandatũ vel si in rem suam ꝯstitutus
sit vel generalem dñi bonoꝝ habeat admini-
strationē. Quando aũt factum p̄curatoris
noceat et p̄iudicet dño habet̃ in. l. si p̄curator
. C. de p̄cur. et c. j. vt lite nō cōtest. in glo. super
verbo. propter. in. c. cum olim. de causa pos-
sessionis et p̄prietatis. Item pactuꝫ tutoris
et curatoris p̄dest pupillo vel adulto et non
nocet si bona fide fiat et nō animo calũnian-
di vel defraudandi.

¶ Capitulum. VIII.

Nunc uidendũ est

de penis pacto appositis. Sciēduꝫ
pena pacto apposita. aliq̄n cōmitti-
tur aliq̄n nō. Si enī ꝯuentio incipit a cōdi-
tione. vtpote si stichũ nō dedero decem da-
bo noīe pene. hic pena cōmittit̃ cũ certuꝫ est
conuentũ dari nō posse. Si vero incepit a p̄-
cedenti pactione. vtpote p̄mitto stichũ da-
re. alioq̄n pene nōie decem dabo. Et si tunc
precedens pactio fecerit obligationē. vt si sit
pactum vestitũ committit̃ pena. ex q̄ stichũ
dare potuit et nō fecit. aut p̄cedens pactio n̄
est obligatio nō cōmittit̃ pena. nisi demum
lite ꝯtestata sup eo q̄d in pacto deductuꝫ est
Et diligenter aduertendũ q̄ in ꝯtractu stri-
cti iuris pactũ coherens informat̃ et vestit̃.
p. l. lecta. ff. si certum petat̃. Et sic ratione in-
formatōnis agit̃ ex stipulatu ad id sup quo
nō fuit īterposita stipulatio. Et agit̃ tam ad
ꝯtenta in stipulatione q̄ꝫ etiā deducta in pa-
ctum. et sic est casus specialis in quo stipula-
tio excedit p̄prios terminos siue suā p̄priaꝫ
naturam p. l. petens ex stipulatōne. C. d̄ pac.
licet alias regulare sit q̄ q̄dcũq̄ꝫ in stipulati-
one obmissum sit p̄ omisso habeat̃ scꝫ q̄ nō
agat̃ ad id q̄d deductũ est in nudum pactuꝫ
vt. l. ita stipulatus. ff. de ver. obli. Similiter co-
herens ꝯtractui bone fidei. p. l. in bone fidei.
. C. de pac. Similiter coherentia stipulatōis

vestit̃ pactũ.eo.ti.l.si pactũ. Similiter tradi
tione.eo.ti.in.l.legem. Et nõ refert an pactuꝫ
ꝓcedat vel sequat̃ dũmodo in cõtinenti ap=
ponat̃.facit lex iurisgen.in.§.quinimo.ff.eo.
ti. Notandũ ꝯsequenter ꝙ pacta quedã fiũt
ſm leges.q̃dam fiũt ꝓter leges.⁊ aliqua con
tra leges. Scd̃m leges fit puta qñ ꝓmittitur
aliq̃d dari vel fieri ſm ꝙ lex ꝓmittit.modo si
est pena ꝓmissa potest peti aut res vel pena
id est.alterꝝ eoꝝ solum nisi sit dictum ꝙ pena
soluta vel nõ ratum maneat pactum.quia
tũc vtrũqꝫ potest peti. Casus i.l.cũ ꝓponas.
.C.de transac. Item pactum fit preter leges.
scꝫ quando pacto aliq̃d ꝓmittit̃ qđ directe a
lege expresse nõ prohibet̃.vtputa.ꝓmitto fa=
ctum alienũ et si nõ fiat id promitto penam
vel paciscor alterum alteri dari ⁊ si nõ detur
stipulor penam.tũc licet nõ valeat factũ ꝓn=
cipale.qa factum alienũ ꝓmittere nõ possuꝫ
nec etiã alteri pacisci.valet tñ pene ꝓmissio.
Item pactũ fit ꝯtra leges cũ ꝓmittit̃ ali=
q̃d qđ lege expresse ꝓhibet̃.scꝫ res sacra vel re
ligiosa.⁊ tũc neutrũ valꝫ neqꝫ ꝓncipale neqꝫ
pene promissio. Item aut pena adijcit̃ q̃nti
tati aut speciei aut facto.si adijcit̃ q̃ntitati.vt
promitto dare decem sub pena dupli.tũc ip
sa pena q̃ntacũqꝫ et qualitercũqꝫ fit reducit̃
ad legitimũ modũ vsuraꝝ sortis promisisse
Et hoc ideo.q2 ex q̃ntitate pecunie solet fenꝰ
cõmitti.de hoc ꝑ Inno.in.c.suam de penis.
si v̉o adijcit̃ speciei.vt ꝓmitto dare equum.
vel aliam rem.stichũ vl' ticium sub pena de
cem librarũ.illa pena exigit̃ ⁊ iterꝝ pena tota
exigitur.de hꝫ ꝑ Bar.in.l.luciꝰ.ff.de actio.em
pto.et ven. Consequenter notandũ ꝙ re=
cte sicut in iuramentis ita et in pactionibus
intelligunt̃ ꝯditiones generales scꝫ si deꝰ vo
luerit.si res in eodem statu ꝑmanserit.si mi=
hi seruabit̃ fides.⁊c.de quibꝰ ꝯditionibꝰ per
docto.et glo.in.c.queadmodũ.de iureiurã.
Item si q̃s iurauit se soluturum spe future
numerationis.intelligit̃ cõditio si pecunia
fuerit numerata. Casus in.l.indubitati.C.d
nõ numerata pecunia. Item dabo centum
si cõtraxeris mecũ matrimoniũ. Intelligit̃
cõditio secutis nuptijs.ff.de iure do.l.ꝓmit=
tendo. Et generaliter in omibꝰ iuramentis

promissorijs generales ꝯditões intelligunt̃
In assertorijs v̉o iuramẽtis nulla subintel=
ligit̃. Speciales aũt ꝯditões nũq̃ꝫ subintel=
ligunt sed oportet ꝙ expresse ponant̃.vt dicit
Bern.in.c.tua nos.de iureiurando. No=
tandũ ꝙ multa possuꝫ facere sponte ad que
nõ possum me pacto astringere. Nam spõ=
te possum mihi aliquem heredem instituere
nõ tñ ad hoc pacto me astringere. Casus in
l.pactũ ꝙ dotali.C.de pac.silr in.l.stipulatio
hoc modo ꝯcepta.ff.de ver.obli. Iteꝫ ea que
ob reuerentiã aliċꝰ ꝓmittũt̃ nõ obligãt pro=
mittẽtẽ. Casus.in.l.j.§.onerande.ff.quaꝝ re
rum actio non datur.et ibi ꝑ Bar. Sic etiã
tempalis ꝓstatio nõ vestit conuentõꝫ nudã
ꝑ.l.si certis ãnis.C.de pactis. Et ñ refert an
talis ꝓstatio fuerit facta scienter vel ignorã
ter q̊ ad necessitatem in posterũ soluẽdi secꝰ
q̊ ad effectũ repetitõis.l.si scienter solui inde
bitũ repetere nõ possum.ꝑ.l.j.ff.de condi.in=
debi. Distinguendũ tñ est in hoc casu quan
do q̃s agit pro illo qđ sibi ꝯsueuit solui aliq̃t
annis aut actor qui agit ꝯtra illum q̃ cessat
soluere ꝓstationẽ innitit̃ soli tempori.aut al
teri cause si soli tempori succũbit.l.ꝑdit cãm
q̃a tempꝰ nõ est modus obligatõis tollen
de vel inducende.ꝑ.l.obligationũ fere.§.pla=
cet.ff.de actio.⁊ obliga. Aut nõ soluꝫ allegat
tempꝰ sed aliam causam.aut talis causa est
sufficiens ad agendũ vel non.si scd̃m q̃a al=
legat nudum pactum vel ꝓmissionem.⁊ ite=
rum succũbit ꝑ dictam legem. Si certis an
nis.aut actor pretendit cãm sufficientem.vt
stipulatõis ⁊ venditionis emptõis aut alte
rius tituli.et actor obtinebit si ꝓbauerit solu
tionem sibi factam ad plures annos licꝫ nõ
ꝓbauerit cãm efficacem.q̃a ꝓsumit̃ ꝙ reus
nõ soluerit sine causa legitima.q̃a nemo pre
sumit̃ rem suam iactare.ꝑ.l.cũ de indebito.
.ff.de ꝓba. Item probat̃ ꝑ glo.c.fi.xviij.q.ij.
vbi d2 ꝙ allegata cõsuetudine aliċꝰ aliq̃d sol
uendi cũ causa et prestatione illiꝰ solutõis
inducitur obligatio.ad idem facit.c.ꝑuenit.
decen.vbi d2 in fine.oportet quippe vt omis
census ad q̃d et qñ ꝑsolui debeat ꝓsciat̃. Cõ
clusiue tenent doctores ꝙ ꝓmissa vera sũt.de
caplo ꝑuenit.qñ ꝑ tantũ tempꝰ solutũ sit qđ

sufficit ad p̄scriptionē. et non fuit in possessione recipiendi hm̄oi solutiōez vt precarie aut clam. ¶ Item nemo alienū factū p̄mittens obligat᷑. vnde q̄ p̄mittit p alio non tenet᷑ ad aliud nisi q̄ det operam quā potest q̄ ille faciat qd̄ p̄mittit. per. l. stipulatō ista. ff. de ver. obliga. nisi quis p̄mittat se effecturū cura: turū ve vt promissum fiat. insti. de inutili sti pu. §. si quis alium daturū. Item si q̄s p̄mi: sit insulam facere ad certuz temp⁹ sub certa pena et tantuz temp⁹ iam transiuit q̄ modo infra temp⁹ statutū fieri non poterit. lz totuz temp⁹ nō transierit possum tamen agere cō tra talem p inde ac si totum temp⁹ transiret. per. l. hoc iure. ff. de v̄. obli. Item si aliq̄s pro: mittit generaliter hoc modo q̄dcū q̄z postu: laueris dabo. in tali excipiunt᷑ om̄ia illicita et preiudicialia et etiā ea q̄ in generali ꝯctu nō veniūt scilz que q̄s specialiter nominata nō dedisset. Casus in. l. j. C. qui res pigno. ob li. poss. vel non.

Defensionū seu beneficiorū q̄dam in fauorē. q̄daz in odiū introducte sunt. vnde cōtin: git q̄ p̄sone p q̄b⁹ inuente sūt p eas iuuāt᷑ ne teneant᷑ de obligatōib⁹ quas fecerūt. Et licet verū sit regulariter licitū esse hijs p se intro: ductis renūciari. l. si quis in inscribēdo. C. de pac. sunt ex eis tamē q̄dam bn̄ficia q̄b⁹ renū ciare nō possum⁹ ⁊ renūciatione facta non impedit quo min⁹ hm̄oi bn̄ficia ⁊ defensio: nes opponi possunt. Alique tn̄ sūt q̄b⁹ q̄s re nūciare potest ⁊ renūciatōe facta tenet. ⁊ illa p̄sona q̄ ante renūciatōnez p ip̄a bn̄ficia iu uabat᷑ renūciatōe facta ampli⁹ nō iuuatur. Alique sūt defensiones q̄b⁹ q̄ ad quid q̄s re nūciare potest ⁊ q̄ ad q̄d non. Igit᷑ de singu lis est videndū. et p̄mo de illis q̄b⁹ renūciare nō potest.

Beneficium macedonianū senatuscōsulti cōpetit fi: liofamilias q̄ pecuniā accepit mu tuo sine volūtate tacita vel exp̄ssa patris. Et nota licet appellatione pecunie largo modo sūpte ꝯtineat᷑ q̄cq̄d numero podere vel me: sura ꝯtineat᷑ capit᷑ tn̄ hic stricte solū p pecu: nia filiofamilias mutuata vt dictū est. et sic iuuat᷑. si tn̄ filius recepit q̄d ꝯsistit in podere vel mensura tenebit᷑ nisi fraus adhibita sit a creditore. vt q̄ dedit filiofamilias frumētuz vel oleū vt hijs distractis vteret᷑ p pecunia. vt supra dictū est i. c. pxi. vbi dicebat᷑. in frau dem aūt fit pactū varijs modis ⁊ nō solum cōpetit ei interim dū est in p̄tāte patris. verū etiā postq̄z fact⁹ est sui iuris ⁊ etiā competit heredi filijfamilias ⁊ ei⁹ fideiussori. p. l. sed et si pater. §. nō solū. ff. ad macedo. Et introdu ctū est in odiū feneratoꝝ. ⁊ huic beneficio re: nūciare nō potest. vnde post sn̄iam datur ex ceptio ex eo. ff. ad maced. l. j. et dicta. l. si pater. §. nō solū. naturalis tn̄ obligatio manet. vt in. l. si iulian⁹. §. quāq̄z. e. ti. ¶ Nota tn̄ q̄ in casib⁹ seq̄ntib⁹ exceptio bn̄ficij macedonij n̄ hz effectū. Primo si filiusfamilias p mendā cū dixit se patremfamilias. vt in. l. zenodor⁹ ī glo. et in. l. j. C. ad senatuscō. maced. Scd̄o si credebat᷑ fili⁹ fore paterfamilias q̄ fungeba tur publicis munerib⁹. vt dicta. l. zenodor⁹ Tertiō si filiusfamilias a pupillo recepit mu tuū nō interueniente ip̄i⁹ tutoris curatoris autoritate. Quarto si mutuū pecuniā ī vti: litatē patris ꝯuertit. vel cū illa pecunia fecit q̄d pater eēt factur⁹. vt dotando filiā vl' soro rē p. l. filiusfa. ff. e. ti. Quīto si recepit pecuniā causa legatōis vel studij. vt in. l. macedonia: ni. C. e. ti. Sexto si pater ratū hz vel ꝯsentit po stea q̄n mutuū accepit fili⁹ vel p̄us fuit ⁊ nō ꝯdixit. vt. l. si filiusfa. e. ti. Itē si filiusfamilias fact⁹ paterfamilias soluit partē debiti cessat bn̄ficiū macedonianū. p. l. sz iulian⁹. §. si. ff. e. ti. Itē cessat illō bn̄ficiū si fili⁹ hz peculiuz vs: q̄z ad q̄ntitatē peculij. i. pecunie mutuo rece: pte. glo. in. l. dicta. Zenodorus ponit plures casus de eodē. Itē q̄d dictū est de filiofami: lias dicēdū ē de nepotib⁹. p. l. filiuz habeo. ff. e. ti. Et idē tenet Salicet⁹. in. l. si fili⁹. e. Illud tn̄ verū est de nepotib⁹ q̄n agit᷑ d̄ fauore ip̄oꝝ vel patrū suoꝝ. Casus in. l. liberoꝝ. §. sz ⁊ pa: pinianus. ff. de ver. sig. Sec⁹ cū agit᷑ de odio ip̄oꝝ. vt in causis penaꝝ vel ꝯdemnationū. nam tali casu appellatione filioꝝ non intelli: gunt᷑ nepotes.

Beneficium restitutionis competit minoribꝰ toto tpe minoris etatis etiam eo finito īfra quadriennīū ꝯtinuum. sed si in minori etate decepti fuerint eoꝝ facilitate ⁊ aduersarij calliditate. Notandū minorēnis mltis modis potest intelligi. Primo q̄ minor est. xiiij. annis. vt in. c. in pñtia. de pba. §. pterea. Secundo a discretione vsqꝫ ad septennīū. C. de iure delib. l. fi. si infanti. Tertio quo ad matrimonīū ꝯtrahendū vsqꝫ ad. xiiij. annū masculꝰ. et ad. xij. annū femina. Quarto quo ad testamenti factionē vsqꝫ ad. xiiij. annū. xvj. q. j. admonere. et. c. se. Quinto quo ad restitutionem vsqꝫ ad. xxv. annū. ff. e. ti. ptotū. Modo ad propositum minoribꝰ etate damnis subuenire nō in rebꝰ ꝓsperis seu ꝓspere gestis nocere consueuit. C. de pcu. l. non eo minus. Errantibꝰ eniꝫ et nō fallentibꝰ publica iura subueniūt. vnde si minor q̄ nūc se maiorem asseuerat fallaciter maioris etatis mendacio aliquē deceperit in integꝝ restitui nō debet. C. si minor maiorem se dixerit. l. si is q̄. Item si minor. xxv. annis renūciat bñficio ecclesiastico non restituet̄ si illud beneficiū ē alteri collatum. qa q̄ bñficiuꝫ est legitime adeptus non potest illo sine culpa priuari. Sꝫ si minor obmisit aliquā ꝓbationē necessariam vel al's captus est in iudicio potest petere in integrū restitutōem. vt in. c. ex parte. de resti. spolia. p Berñ. Item si minor facit qđ diligentissimꝰ fecisset nō restituet̄. vt si de cōsensu suoꝝ amicoꝝ adiuit hereditatem quā putabat fore multum pinguem licet non inueniat opulentam. qa tali casu vtit̄ iure cōmuni. casus in. l. non videt̄. C. de in integꝝ. resti. minoꝝ. xxv. annis. Item minor in iudicio legitimā ꝑsonam standi non habet. C. q̄ legiti. ꝑso. ꝑtotum Ideo si agit et sentētia cōtra eum lata est habebit bñficiū restitutōis. pro eo autem lata tenet. in dicta. l. non eo minus. Item minor. xxv. annis agere potest sine tutore et curatore vt in illis casibꝰ in q̄bꝰ minor censetur maior vt si iudex ꝑ fraudem tutoris absoluit reum a iudicio potest cōuenire tutorē ita ꝙ necesse est ipm ꝑmo cōueniri. et hoc casu restituit̄ minor etiā si ꝯtumax fuerit. vt. ff. de minoribꝰ. xxv. annis. l. minor. Hec Johannes. lxxxvij. dis. irreligiosā. Itē minor potest cām matrimonialē ꝑ se agere vel ꝑ ꝓcuratorem. ꝑ. c. ex pte. de resti. spo. Itē censet̄ maior ī voto. xx. q. ij. c. j. vbi đr ꝙ firma erit ꝓfessio virginitatis ex q̄ adulta esse cepit ⁊ q̄ solet apta nuptijs deputari. Item qñ minor mortem patris exeq̄t̄. xv. q. iij. đ crimine. ¶ Itē qñ agit ex testamento patris. Itē qñ agit de recuperanda possessione. C. q̄ legi. ꝑso. l. vlti. ¶ Itē qñ de thoro violato agit̄. ff. de adul. si maritꝰ. ⁊. l. iure mariti. C. eo. ti. Itē qñ agit de libero hoīe exhibendo. īmo tali casu pupillꝰ admittit̄. ff. de libe. homi. exhi. l. iij. ¶ Item qñ impetrat veniam etatis. et qualiter impetret̄ ⁊ coram q̄ ⁊ q̄ etate. habet̄. C. de his q̄ veni. eta. impe. l. ij. ¶ Item qñ agit negocia alteriꝰ licꝫ ei agere ꝑ se nō possꝫ potest tñ ꝑ alijs agē si saltē hꝫ mandatū. ff. de ꝓcur. l. filiusfa. Ad iudicia aūt ꝓcurator nō p̄t esse nisi. xxv. annorum. ꝑ. c. qui generaliter. de ꝓcura. li. vj.

Beneficiuꝫ ne quis ꝯdemnet̄ nisi inq̄ntuꝫ facere potest ⁊ nō vltra. i. habita ratione ne egeat competit marito et eiꝰ heredibꝰ ⁊ filijs omnibus vtriusqꝫ sexus et eiꝰ patri qñ ꝯuenit̄ ab vxore. et competit patri vxoris qñ vxor ꝯuenitur a viro hincinde ꝑ dote ⁊ donatōe. Itē patrono qñ ꝯuenit̄ a liberto. Iteꝫ competit socio qñ ꝯuenit̄ a socio. Item ꝯuenit patri qñ ꝯuenit̄ a filio vel filia. ⁊ huic bñficio renūciari nō potest. Sciendū ꝙ plerūqꝫ cōtingit queꝫ cedere bonis. et ille nūc q̄ sic cessit bonis solūmodo damnat̄ inq̄ntum facere potest. Item postea ꝯueniri potest si tantū acquisierit q̄ pretor possit moueri. sed tñ fraudandus non est alimētis quotidianis. nec etiaꝫ debet detrudi in carcerem. ff. de ces. bo. li. iij. l. q̄ bonis. ⁊. l. si debitores. Et talis cessio bonorū obligatōem debiti nō tollit sꝫ inefficax est talis obligatio ꝓpter debitoris inopiam. sꝫ prodest vt nō detrudat̄ in carcerem cedens. vt in dicta. l. q̄ bonis. Et q̄ bonis cedit anteq̄ꝫ agnoscat debitū vel anteq̄ꝫ cōdemnet̄ vel in

iure ꝯfiteat̃ debitū audiri nō dꝫ.ff.de cess.bo.
l.penul. Et habet̃ in glo.ibidē.sup v̓bo nō de
bet. Qđ cedēs bonis dꝫ bona indicare. alle
gat ꝑ argumēto.l.fi.C.de de iure delib. Itē
habet̃ in glo.ibi q̧ oib9 bonis cedere dꝫ vt et
vnū denariū non retineat.licet in postquesi
tis bonis sec9 fit.vt in dicta.l.q̄ bonis. Si tn̄
talis sustinuissꝫ penā corpalē ꝑ debito tunc
nō tenet̃ de postquesitis soluere.vt.xiiij.q.vj
si res. Item bona cedentis debēt vēdi nō oc
cupari ꝓpria autoritate credentiū sꝫ bm̄ iudi
cis.ff.e.ti.l.legis iulie. De cessione tali habet̃
ꝑ canonistas in.c.bedard9.de solutio.

Beneficiū ne liber

homo ob es alienū obliget̃ huic benefi
cio nō poterit renūciari.q2 h̄ renū
ciatio est ⁊ damnosa ⁊ ꝯ̄ria libertati. Qui ei
liber3 hoiē3 cogit huire ꝑ debito pena ei9 ē vt
ꝓdat debitū. Scđo tantūdē dabit parētib9
illi9 hois quē in seruitutē reduxit. Tertō pu
nit̃ pena corpali.vt dicit Salicet9 circa legē.
Ob es alienū.C.đ obli.⁊ act.facit lex q̄ filios
.C.q̄ res pig.obli.pos.vel nō. Itē Jo.an.dic̄
q̧ libri alic9 studētis ad ꝯ̄tinuū vsū ipi9 deser
uiētes nō obligēt ob es alienū. Itē nec sala
ria aduocatoꝝ vel militū a publico ipis đbi
ta.vt no. Salicet9 in.l.ne q̄s de corpe.C.đ ad
uo.diuer.iudi.

Beneficiū fori quod

cōpetit forensi cuiq3 dicit q̧ ipse re9
sub suo iudice debeat ꝯueniri.q2 ac
tor dꝫ seq forū rei.de fo.cōpeten.si cleric9.⁊.c.
cū sit generale.C.de iurisdi.om.iudi.l.ij.ff.de
alie.iudi.mu.cau.fa.l.j.in ꝓ̄n.nō aūt econtra
nisi in quibusdā casib9 vt statim infra dicet̃
Et huic bn̄ficio seu ꝓuilegio pacto nō renū
ciat̃.sed ad h̄ q̧ reus alibi possit q̄ʒ i foro suo
ꝯueniri ꝓmittat solutionē facere vbicunq3
fuerit petita ab eo.q2 tūc ibi tenet̃ solutōnem
facere vbi cōuenit. Ratio.q2 ꝓuilegio fori a
ꝓ̄ncipe vel lege indulto ⁊ oī iure introducto
i ei9 fauorē i ꝯtractib9 p̄t renūciari.vt.l.si q̄s
in ꝯscribēdo.C.de pactis. In his casib9 seq̄n
tib9 actor nō seq̄t̃ forū rei. Et ponūt̃.vi.q.iij.
ꝑ Jo.glo.decre.v̓sus. Cōtract9.crimēq3 re9
religioq3. Uir ratio similis vel ꝓuocat atq3
recusat. Excellit iussu vel si consentit vterq3
Neglector iudex feodari9 atq3 scolaris. No
tandū cū cleric9 hꝫ cām aduersus aliū cleri
cū ꝯueniat ipm corā epo ꝓprio scꝫ ipsius rei
vel de ꝯsilio ipi9 epi aliū iudicē vtraq3 pars
eligat ecclesiasticū tn̄.e.ti.c.j.ar.ꝯtra.ꝑ.c.cum
R.de offi.del. Ubi dr̄ q̧ actor dꝫ eligē n̄ vtra
q3 ps. So.illa decretalis intelligit̃ bm̄ Ber.
qn̄ altera ps est absens vel cū nō vult cōcor
dare re9.⁊ ita obseruat̃ in curia.

Beneficiū seu ꝓuui

legiū fori qđ ꝯpetit clicis.d.q̧ l3 cle
ric9 de iure cōmuni subiectus sit iu
dici seculari.ꝑ ꝓuilegiū tn̄ p̄t declinare et di
cere q̧ velit solū corā suo epo r̄ndere aut alio
cōpetenti ⁊ huic bn̄ficio de iure canonico et
etiam ciuili nō renūciat̃ q2 introductum est
in fauorē toti9 cleri ⁊ nō alic9 singularis cle
rici. Nam ꝓuilegio fori a ꝓ̄ncipe vel le.indul
to p̄t in ꝯtractib9 renūciari vt dictū est.imo
iudex admittēs exceptōem fori nō admittē
dā facit litē suā vt pꝫ in alle.l.si q̄s i ꝯscribē
do. Et sicut iudex male iudicās facit litē suā
sic et arbit̃.et arbitrator.sꝫ nō tenet̃ đ estima
tione litis nisi de dolo ⁊ lata culpa.dūmodo
saltē fuerint electi de partiū ꝯsensu.facit.l.j.§.
j.ff.si mensor falsum modū dixerit. Idem vi
det̃ de ꝯsultore.vt.l.j.de discusso.C.li.x.nā cui
libet in sua arte exꝑto credendū est.ff.đ vētre
inspiciēdo.l.j.⁊.c.causa matrimonij.đ ꝓba.i
glo. ¶ Notādū ad h̄ q̧ cleric9 possit ꝓroga
re iurisdictionē nō sui iudicis bm̄ panormi
ta.in.ca.sigficasti.de fo.cōpe. Primo reqrit̃
e9 ꝯsensus.q2 inuit9 iudicari nō p̄t. Scđo si
ꝯsentiat ex certa scia nō ꝑ errorē.vt i glo.j.di
cti.c.fac. lex.fi.C.de ꝯdi.indebi. Tertio q̧ nō fi
at ꝓrogatio met9 cā.vt.l.ij.in prin.ff.de iudi.
Quarto q̧ iudex i quē ꝯsentiat sit ecclīastı
cus.de h̄ in.c.si diligēti.de fo.cōpe. Quinto
vt talis al's ꝯ̄sit iurisdictioni.q2 fundamētū
ꝓrogatōis est iurisdictio. Igit̃ in iudicē nō
habentē iurisdictionē non p̄t fieri ꝓrogatio.
q2 nō entis nō sunt q̄litates.vt.l.ei9 q̄ i ꝓuin
cia.ff.si cer.peta. Sexto q̧ talis sit iudex ordi
nari9.q2 nemo p̄t ꝓrogare iurisdictōem nō

ſui iudicis delegati etiã cũ ɔſenſu epi. qa iu-
dex delegatꝰ vigore reſcp̃ti hꝫ iuriſdictõnꝫ li
mitatã ⁊ reſtrictã. Septio ꝙ fiat cũ ɔſenſu
ſui epi. Octauo ꝙ progãs nõ peniteat re in-
tegra. qꝛ cuꝫ res ẽ integra penitẽtie ẽ locꝰ aľs
nõ. vt in. c. j. ð iudi. Nono ꝙ ſit talis cauſa q̃
recipiat progationẽ illiꝰ iudicis. qꝛ laicꝰ q̃lẽ
cũqꝫ iuriſdictionẽ habeat nõ prorogat̃ i ſpi
ritualibꝰ cauſis. de h̃ p Jo. an. in cle. duduꝫ.
de ſepul. in glo. ſup ṽbo ſpeciali. Itẽ laicus
trahẽs clericũ inuitũ ad iudicẽ ſecularẽ ꝑde
re dꝫ cãm ⁊ iudex ſecularis ꝑuat̃ iuriſdictõe
ꝑ auten. ſtatuimꝰ. C. de epi. ⁊ cle. Item q̃d ſi
clericꝰ trahit clericũ ad ſecularez. Rñdet̃. de-
bet excõicari nõ bñficiatꝰ. beneficiatꝰ ṽo be-
nefi. ⁊ offi. ſuis ꝑuari. xj. q. j. inolita.

Exceptio nõ nume-
rate pecunie date vel tradite rei ali-
qñ cõpetit infra duos ãnos. aliqñ
infra. xxx. dies. aliqñ infra annũ. aliqñ infra
tres mẽſes. Ecce ei debitoꝛ q̃ ɔfitet̃ ſe mutuo
pecuniã recepiſſe quã in veritate nõ recepit
poteſt opponere exceptõnꝫ nõ numerate pe
cunie infra duos annos a die ɔfeſſiõis fcẽ.
Creditoꝛ ṽo q̃ ɔfeſſus ẽ ſub ſpe future nume
ratõis creditũ ſuũ recepiſſe a debitore hꝫ ex-
ceptionẽ nõ ſolute pecunie infra. xxx. dies. ꝑ
legẽ in ɔtractibꝰ. §. illo. C. de nõ nume. pecu.
Itẽ maritus q̃ ɔfeſſus eſt ſub ſpe future nu
meratõis ſe dotẽ recepiſſe. hꝫ exceptõem nõ
numerate dotis q̃ opponẽda eſt infra annũ
poſt ſolutũ matrimoniũ. ⁊ h̃ ſi matrimoni-
um durat minꝰ duobꝰ annis. ⁊ eſt opponen
da infra tres menſes ſi matrimoniũ durauе
rit plꝰ duobꝰ annis ſꝫ minꝰ decimo. Predi-
ctis exceptionibꝰ nõ p̃t renũciari et renũcia-
tio ſi facta eſt nõ impedit q̃ minꝰ infra dicta
tp̃a opponi poſſit. verũtamẽ in h̃ ꝓdeſt renũ
ciatio. ꝙ ſi ñ eẽt fcã renũciatio deberꝫ ꝓbare
aduerſariꝰ defendẽti pecuniã ipãm ſoluiſſe
⁊ ita ꝓdeſt renũciatio talis ꝙ ɔuertit onꝰ ꝓ-
bandi in renunciantẽ. vt no. in rubꝛi. ne fide-
iuſſores vľ mãdatores dotiũ dent̃. C. cũ ſuis
legibꝰ q̃ ꝓhibẽt fideiuſſorẽ dari ꝓ dote reſti-
tuenda i euentũ reſtituẽde dotis. Vñ lꝫ q̃dã

ſciãt ⁊ faciãt hmõi fideiuſſionẽ renũciantes
ꝓdicto rubꝛo cũ ſuis legibꝰ. ipa tñ renuncia
tio de iure nõ valet. qꝛ talẽ fideiuſſorẽ dari ꝓ
dote reſtituẽda ꝓhibet̃ a lege. mõ id q̃d fit ɔ
legẽ etiã ſi iuratũ ſit ꝓ nõ facto habet̃. ꝑ l. nõ
dubiũ. C. de legibꝰ. Ratio ãt legis ſecũde ꝑ-
dicti rubꝛi. elicit̃ ex eiꝰ ṽbis cũ dicit. ſi enĩ cre-
dendã eẽ mulier ſeſe ſuãqꝫ dotẽ parti mariti
exiſtimauit q̃re fideiuſſoꝛ vel aliꝰ ĩterceſſoꝛ
exigit̃. Nota tñ fauorẽ magnũ fore mulierũ
ꝓ dote recuperãda. vt ĩ. c. ex lris. ð pigno. vñ
mulieres ꝑ oĩbꝰ creditoꝛibꝰ ꝓ recuperanda
dote ꝑuilegia ɔ ꝑſonales actões ſiue pro re
alia habẽt. vt. C. q̃ potiores in pignore habeã
tur. l. aſſiduis. Talẽ et fauorẽ mulier etiã in
ſuos heredes trãſmittit. Sꝫ tñ ꝑuilegiũ hu-
iuſmodi mulier nõ hꝫ in donatõe ꝓpt̃ nup-
tias ſi pacta ẽ de lucranda donatõe. q̃a tali
caſu nõ ꝑfert̃ alijs creditoꝛibꝰ. q̃a in damno
vitando eis ſuccurrit̃ nõ ãt in lucro captan
do recte ſicut in lucris ignorãtia iuris mu-
lieri nõ ꝓdeſt. vt in. l. iuris ignorãtia. C. q̃ ad
mit. ad bono. poſſeſ. poſ. ⁊ infra q̃d tepꝰ. Itẽ
ꝓpter maleficiũ viri vxoꝛ nõ ꝑdit dotẽ exce-
pto crimine leſe maieſtatis. vt dicit auten-
tica. Bona dãnatoꝛũ. C. de bo. ꝓſcp. ⁊ dãna.
nec etiã ꝓpt̃ crimẽ heret̃ niſi tpe ɔtꝰ matri-
monij vxoꝛ ſciuerit viꝝ hereticũ. caſus in. c.
decreuit. de here. li. vj. Itẽ nec ꝓpter malefici
um patriſ. C. ſoľ. matri. l. ij. Nã vult ius fiſcũ
teneri ad dotẽ. vt ibidẽ in glo. ⁊ ff. ſoľ. ma. l. ſi
marito. in ꝑn. ⁊. C. de bo. ꝓſcp. l. ſi vt ꝓponis.
Itẽ in. l. ſatis. C. in q̃bꝰ cauſis pignꝰ tacite cõ
trahit̃ habet̃ caſꝰ ſingularis ꝙ etiã patrimo
niũ vxoꝛis tacite obligatũ eſt ꝓ debito mari
ti in cã ꝑmipularij licꝫ aľs regulare ſit bona
vxoꝛis ꝓ debito mariti obligari nõ debere.
vt. C. ne vx. ꝓ ma. ꝓ totũ. Itẽ ꝑuilegiuꝫ dotis
eſt ꝙ omĩa bona mariti ſunt tacite obligata
ꝓ dote vxoꝛi. vnde ſi aliq̃s poſſidet heredita
tẽ mariti tenet̃ reſpõdere mulieri ꝓ dote. vt
ĩ. c. ex lriſ. ð pig. Etiã extẽdit̃ h̃ ad paraferna
lia. q̃a ſic bona mariti obligata ſunt vxoꝛi ꝓ
dote. ita et ꝓ parafernalibꝰ. Nota ſi mulier
aliq̃ ex iuſta cã ſepata fuerit a viro tota dos
debet ſibi reddi habita rõne ne egeat. vt ſi ali
q̃d impedimentũ fuerit inter eos. vt puta af-

finitatis vel cōsanguinitatis aut aliq̄d tale
quod ignorarūt. ⁊ tunc om̄ia empta vel cō/
parata de bonis viri ⁊ mulieris debent diui
di inter eos si h̄ ꝯstat. al's ꝓsument̄ de bonis
viri empta. ff. de dona. inter virū ⁊ vx. l. q̄ntꝰ
muciꝰ. ⁊ c. j. ij. ⁊ iij. in textu ad glo. extra eo. ti.
Si aūt ꝯtrahentes scientes impedimentū
ꝯtraxerint. soluto matrimonio vterq̄ ꝑdit
quod alteri dedit ⁊ fisco applicat̄ nisi errore
vel etate excusent̄. C. de incest. nup. l. q̄ ꝯ h̄ fac
c. ij. q̄ filij sint le. imo de iure canonico scient̄
ꝯtrahētes ꝓhibiti in gradu sūt excōmunica
ti ipso iure. vt in cle. vnica. de ꝯsang. ⁊ affini.
Considerandū tamen si mulier ita reuoca/
uerit dotem non tamen potest eam alienare
constante matrimonio. sed necesse habet eā
seruare ad vsum mariti et filiorū. facit. l. vbi
.C. de iure dot.

Nunc de beneficijs

Nunc videamꝰ omnibꝰ quis renunciare
potest. et quoꝝ renūciatio impedit
ne ampliꝰ opponi possint. Est eniȝ quoddaȝ
beneficiuȝ quod vocatur noua constitutio
de pluribꝰ reis debendi. a reo rei ⁊ non a rea
tu. que cōstitutio dicit ꝙ si plures sint rei de
bendi hoc est plures debitores idonei et sol/
uendo hoc diuisionis beneficium habent ꝙ
potest dicere vnusquisq̄ ꝙ pro sua tantum
parte teneatur in solidum propter istud be/
neficium duo sunt necessaria. scȝ ꝙ ꝓmittāt
et obligent se in soliduȝ. ⁊ renūcient dicte no/
ue constitutiōi de pluribꝰ reis debendi. ⁊ sic
vbi creditor habet plures reos debendi in so
lidum. habet electionē alterum de cōreis cō
ueniendi in soliduȝ. secus si essent plures rei
debendi pro parte. per. l. j. C. de duobꝰ reis sti.
et promit. Notandum vnus debitorum sol
uens totum pro suis condebitoribus habet
actionem negocioꝝ gestoꝝ contra condebi
tores. vel mādati ꝯtra conreos actione sibi
ꝯcessa ꝑ creditoreȝ. ꝑ. l. fi. fideiussor. C. de fide/
iusso. et manda. Sciendum ꝙ plures rei de
bendi possunt simul conueniri in eodem li/
bello dum tn̄ actor ꝓtestet̄ in dicto libello se
velle esse contentū tota solutione vniꝰ. ff. e. ti.
l. ij. et. iij. Item interruptio facta ab vno cre/
ditore contra plures reos debendi. et ecōtra
interruptio facta ꝑ vnum de pluribꝰ reis de
bendi contra plures creditores vel vnuȝ no
cet ⁊ prodest alijs. ꝑ. l. cū quid. C. de duobus
reis. ff. e. ti. l. in duobꝰ. Nota diligenter ꝙ vi/
rilis receptio diuisionē totiꝰ obligatōnis in
ducit. vt is q̄ soluit nō possit vlteriꝰ ꝯueniri.
ꝑ. l. si creditores. C. de pact. vnde q̄ non solue
runt possunt conueniri vltra virilem portō
nem residui. competit tamen eis exceptio di
uisionis. q̄a illa diuisio est contra naturam
integralis obligationis. ideo inducit tacitū
pactū de non petēdo. ar. dicta. l. si creditores
.C. de pact. Nota tn̄ s̄m Bal. in dicta. l. si cre/
ditores. triplicē esse diuisionē. Quedaȝ fit a
ꝓncipio. vt qn̄ plures se obligant ꝓprijs no/
minibꝰ expssis. tūc tenet̄ quilibȝ ꝑ virili. in. l.
reos. §. cū tabulis. ff. d̄ duobꝰ reis stipu. Alio
modo fit diuisio ex epistola diui adriani. vt
.ff. de fideiuss. l. inter eos. Exemplum. duo fi/
deiussores promiserūt soluere centū ⁊ quili/
bet eoꝝ. ⁊ tūc conuenire possum vnū ex hijs
pro illis centū quem voluero. Si tamē hoc
pacto petam a quolibȝ centū. possunt ipsi pe
tere a iudice vt ipsis impꝛtiat̄ beneficium epi
stole diui adriani seu bn̄ficiū noue ꝯstitutō
nis. de fideiuss. ⁊ manda. Tertia diuisio est
q̄ venit ex supueniente pacto tacito vel expꝛs
so. Et fit duobꝰ modis. Uno modo precep
tionem virilis portionis. de illa casus in di.
l. si creditores. Alio modo per petitōnem re
ceptionis virilis portionis. vt in. l. liberum.
.C. de fideiusso. vbi dicit̄ ꝙ actio ꝑ litis conte
statione diuisa ampliꝰ reintegrari n̄ potest.
Nota epistola diui adriani pro fideiussori
bus fallit in q̄nq̄ casibꝰ. Primo in fideius
sore tutoꝝ q̄ non implorat hm̄ōi beneficiuȝ.
licet tutores sint soluendo. ff. rem pupilli sal
uam fore. l. fi. Iteȝ fallit in fideiussore fideius
soris. vt. ff. eo. ti. si plures. §. fi. Item fallit qn̄
ceteri fideiussores soluendo nō sunt tempo
re litis contestationis. Item fallit quando
eiusdem summe sunt fideiussores sed non ꝑ
eodem. ff. eo. ti. si dubitet. §. si plures. in glosa.
super verbo partem petere.

BEneficiū quod cō petit fideiussoribꝰ dr̄ ꝙ si ꝑncipalis ⁊ fideiussor ambo sūt idonei ī soluē do. debʒ ꝑus ꝑncipalis ꝯueniri q̄ʒ fideiussor sed ad h̄ vt fideiussorē q̄ncūqʒ creditor pos- sit cōuenire renūciare debet fideiussor noue ꝯstitutioni de fideiussoribꝰ. Et nota q̄ncun qʒ duo. tres. quattuor. vel plures ꝑncipalr̄ ⁊ insolidū se obligāt locuʒ habet renūciatio ꝑdicta q̄ debet poni h̄ modo. Renūciamꝰ cōmuniter ⁊ diuisim nouis ꝯstitutōibus ⁊ ep̄le diui adriani bn̄ficio. ⁊c̄. Unusq̄sqʒ ei ꝑ altero intendit soluere cū vltra pteʒ sibi con tingenteʒ se videt̄ obligare. Dubitat̄ an lai- cus fideiussor clerici existens possit ꝯueniri corā iudice seculari. et videt̄ ꝙ nō. eo ꝙ ꝑnci- palis nō pt̄ ꝯueniri corā eo cū renūciare nō poterit ꝑuilegio suo. vt supra dictū est d̄ bn̄- ficio clericoꝝ. Spe. in ti. de cōpetē. iudi. adi. in ver. sʒ pone ꝙ clericꝰ. tenet ꝙ sic. q̄r ꝑsona- les exceptōes ꝯstitutōne nō trāsferūt. reales v̄o sic. ff. de except. l. exceptōnes fact. l. si cū ꝓ curatore. ff. de re iudi. Notandū. xi. q. i. c. te q̄- dem. dr̄ ꝙ clericꝰ fideiubere nō debet ꝓ laico si tn̄ fideiusserit tenet. vt in. c. sequēti. Clerici tn̄ possunt fideiubere inter se q̄n ꝯueniūt. C. de epis. ⁊ cle. l. omēs. §. in hac aūt vrbe inclita Iteʒ q̄n necessitas instat tūc ex pietate tenēt subuenire alij. vt. lxxvij. di. nō satis. Itē pro ecclesijs suis. vt in auten. de san. epi. §. aliū āt col. ix. hec Iohānes. xi. q. i. te q̄dem. Nullus religiosus absqʒ ꝑlati sui licentia. ⁊ maioris partis capituli cōsensu dʒ fideiubere ꝓ aliq̄ nec ꝓ aliq̄ mutuā pecuniā recipiat vltra sū- mā cōmuni ꝓuidētia ꝯstitutā ꝯuētꝰ seu ca pituli. al's ꝯuentꝰ ⁊ capl'm nō tenet̄ r̄ndere ꝓ his nisi manifeste ꝯstiterit ī vtilitatē eius re dūdasse. vt in. c. ꝙ quibusdam de fideiusso.

Ulteriꝰ sciēdū ꝙ ī his casibꝰ pt̄ fideiussor agē ꝯ ꝑncipalē debitorem vt eū liberet a fide iussione. Primo si diu stetit in obligatione Scd̄o si debitor incipit vergere ad inopiam Tertio si fideiussor cōdemnatꝰ sit. hij casus ponūt ī. c. vlti. de fideiusso. Quarto si ab ini- tio ꝯuenit. ff. eo. ti. l. fideiussor. eo. ⁊ in. l. si ꝓ ea. C. mand. vbi elicit̄ tanq̄ʒ ꝓ regula ꝙ fideiu- sor vel mandatariꝰ anteq̄ʒ soluat ꝓ reo ꝑnci pali nō eget mādati ꝯtra eū nisi sit ꝯdēnatꝰ vel reus bona dilapidet vel ꝯuētū sit ꝙ pos sit q̄ncūqʒ. Fideiussor tn̄ iniuste ꝯdēnatus appellatōne nō vsus ꝯtra reū regressum nō habet q̄d est notatu dignū. Fallit h̄ regula in fideiussore iudicij. q̄r statim post stipula- tionē cōmissam agere potest. vt in. l. si māda to. i. Rn̄so. ff. e. ti. Ratio est. q̄r illa fideiussio paratā secū habet executōem. Fallit in fide- iussore ꝯtractꝰ q̄ fideiussit animo nouandi. vt in dicta. l. si mādato. ij. Rn̄so. Ratio q̄r re um liberauit. et sic soluēti est similis. nam in tali nouatōe obligatio ꝑma debitoris trās- fundit̄ in fideiussorē. Item fallit si fideiussor nō animo nouandi sʒ interpellatꝰ ī iudicio q̄ntitatem summe debitoris deposuit in iu- dicio ⁊ eam ꝯsignauit. ⁊ talis etiam similis est soluenti. Item q̄ fideiussit ꝓ aliq̄ vel etiaʒ simplr̄ ꝓmisit soluere ꝓ alio. Non soluʒ ipse sed etiam heredes eiꝰ conuenire possunt in- sti. de fideiusso. §. fideiussor non tantum. ⁊. l. j. C. de consti. pecu. ⁊. l. potest. §. fideiussor. ff. de fideiusso. Item si debitor promisit fideiusso ri se eum liberaturum infra terminū. quod si non fecerit et fideiussor pro eo soluerit ha- beat predia empta/que creditori erant obli- gata pro ea pecunia quam soluit. Promis- sio seu pactum tenet. quia apparet venditio conditionalis. ff. de contrahen. emptio. l. vl- tima. Item fideiussor habet exceptionem si mandauit creditori ꝙ aliter non crederet ni- si reciperet pign̄. ff. de fideiussoribus. l. si in puerpere.

DEfensio seu excep tio ꝓ ꝯditionē indebiti alicui ꝯpe- tens est vt si aliq̄s indebite soluit. vt q̄r illud nō tenebat̄ soluere potest illud re petere. et huic bn̄ficio renūciatur. Sciendū si aliquis bis creditori pecuniā soluisset ob litus se ꝑmo soluisse. reducens vero ad me- moriam postea repetit indebitū. ip̄e tn̄ repe tēs debet ꝓbare. vt pecunia indebita sit solu- ta nisi creditor negaret solutōem sibi factam tunc si probabitur solutio oportet creditorē

probare q pecunia illa sibi debita fuerit. ꝺ h casus in. c. bis q̄ de solutionib⁹. Et hoc intelligit̄ de psonis nō ꝑuilegiatis. sec⁹ de personis ꝑuilegiatis. vt est pupill⁹. mulier. miles. rustic⁹. et alie simplicitate gaudentes. hee ꝫ ꝑsone nō tenent̄ ꝓbare pecuniā indebitā. sed ille q̄ recepit debet probare eam sibi debitaꝫ. ff. de proba. l. cum de indebito. §. si autem.

¶ Nota aliquid dicit̄ indebituꝫ iure ciuili tantū. aut iure natali tantū. aut iure ciuili ꝛ natali simul. Indebitū iure ciuili tantū. aut soluit ꝑ ignorantiam facti. aut soluit ꝑ ignorantiam iuris. Per ignorantiam facti repetere potest illud sicut est illud quod q̄s p̄t retinere per. l. falci. vt quia qđ credebat se plus habere in hereditate q̄ꝫ haberet. Per ignorantiam iuris non repetit. C. ad. l. falc̄. nisi a persona ꝑuilegiata soluatur. vt a milite. rustico. minore. vel muliere. ⁊c. vt. ff. de probat̄. cum indebito. Indebitum iure naturali tātum est illud ad quod ꝑ cirographum obligamur spe future remuneratōnis. Indebitum ciuile ꝛ naturale simul. in hijs duobus casibus quacūqꝫ ignorantia soluat repetit. sed si sciens soluit nō repetit. quia sic donasse videtur. ff. de condi. indebi. l. j. Exceptio q̄ quid dicit̄ indebitum iure naturali vel ciuili vel vtroqꝫ simul. aut est temporalis. aut ꝑpetua generalis. Temporalis si soluatur indebituꝫ cessat repetitio. vt si promisi aliquid dare cū moriar. si ante do repetere non possum. ff. de condi. indebi. l. non si cum moriar Perpetua generalis. aut fauorabilis ē aut odiosa. Fauorabilis sic per errorem solutū indebitū repeti potest. vt accidit in velleiano quia ꝑpter fauorē mulierū statutū est ne fideiubeāt Odiosa. vt si filiusfamilias contra macedonianū mutuum accepit. vt paterfa. solueret nō repetit. macedonianū eni in odium creditoris datur. et iđo si solutum est indebitum siue per ignorantiā iuris siue facti non repetit̄. Si incertum est an sit perpetua vel temporalis sic procedet̄ ac si esset perpetua. hec tria mēbra habent̄. ff. de condi. indebi. q̄ exceptionē. l. In illis casibus indebitum solutū nō repetit̄. Primo qn̄ aliq̄d solutū ē ex causa iudicati. vt. l. j. C. eo. ti. Secūdo si aliquid solutū est ex causa transactōnis. vt. l. ij. C. de condi. indebi. et. l. cū te ꝑponas. ꝛ. l. nec intentio. C. ꝺ transac. Tertio si iurauerit creditor debitore deferente. licet etiaꝫ male iurauerit. Quarto si ex causa pietatis aliq̄d fuerit solutū. vtputa alimētoꝝ ꝛ ꝯsimiliū. Quinto si aliq̄s sciēs soluit indebitū. Sexto si soluitur ex causa ꝑinficiatōem crescentē. vt. l. ea que. C. de ꝯdi. indebi. Unde versus. Si iudicet̄ si causa negandi duplet̄. Si ꝓ debētes si res pietate mouet̄. Et si iuret̄ vel soluens cert⁹ habetur. Si transigetur indebitū non repetet̄.

Beneficium conditionis

b Beneficium conditionis sine causa competit quādo aliquid primo ex iusta causa et ab initio obligatū est. ꝛ sine causa postea apud alterum retinetur aut per aliquem effectuꝫ amplius apud eū esse non debet. Item si penes te habes rem meā quā nō habes ex contractu vel quasi. ex maleficio vel q̄si. aut alīs quouis modo es mihi obligatus. et sic sine causa res mea est apud te. competit mihi repetitio rei ex hac conditione sine causa. Et huic beneficio quis potest renunciare. nam certū est q soluto debito repeti potest beneficio per conditionē sine causa. vt in. l. dissoluto. C. de conditione ex lege et sine causa. possum ego renunciare huic repetitioni. Sciēdum q propter inopiam alicuius quis potest repetere debitum a suo debitore ante terminuꝫ solutionis statutum ad soluendum fisco tributum quod alīs non liceret per. l. j. C. de condi. ex. l. modo huic beneficio quis poterit renunciare sic q ꝑpter quācunqꝫ inopiam non velit exigere debitum ante tempus a suo debitore.

Exceptio doli mali

e Exceptio doli mali est qn̄ aliq̄s dicit se dolo ꝛ calliditate alic⁹ inductū fore. ꝛ huic exceptōi ob dolū ꝑteritū poterit q̄s renūciare. Notādum dolus nunq̄ꝫ patrocinat̄ doloso. nec ꝑstat ei causam rescindendi cōtractū ꝑ eū initū. per. l. cū ꝑfitearis. C. de reuocan. donac̄.

Ideo sempꝫ omīs ꝯtract⁹ valet q̄ ad iudiciū
dolosi. nec trāsactio rescindit ad instantiā ꝑ
priū dolū allegātis. Casus. in. l. trāsactiōe fi
nit. C. de transact. Dolus mal⁹ ꝯsistit ī calli
ditate fallacia ⁊ machinatiōe. vt. ff. e. ti. l. j. vñ
calliditas cōmittit in tacēdo vel dissimulan
do. vt si q̄s venditor sciebat rei vēdite deberi
seruitutē aut ipam alienā vel alteri obliga
tā fore. Fallacia aūt est in mētiēdo ⁊ falsum
asserendo ꝯ ꝯscientiā. Machinatio fit autē
ex pte verbor. Nam dicit btūs Aug⁹. vtiqꝫ
vba instituta sunt nō vt ꝑ ea hoīes se inuicē
fallat. sꝫ vt eis quisqꝫ ī alteri⁹ noticiā cogitatio
nes suas ꝓferat. Verbis igit̄ vti ad fallaciā
peccatū est. xxij. q. ij. Is aūt.

Beneficiū forī quod

b

cōpetit scolarib⁹. scolaris q̄ bono
nie morat̄ subiect⁹ est de iure cōmu
ni iudici bononieñ. eo q̄ bononie habitat. sꝫ
ꝑ ꝓuilegiū p̄t declinare ⁊ dicere q̄ velit coraꝫ
suo doctore ꝯueniri ⁊ huic bñficio p̄t renun
ciari. Nota illud bñficiū nō solū datū ē sco
larib⁹. sꝫ etiā legū ꝓfessorib⁹ magistris et do
ctorib⁹. vt dicit autentica habita. C. ne filius
ꝓ patre. Et illud ꝓuilegiuꝫ dat eis facultateꝫ
secure adeundi loca studior ⁊ trāseūdi et cō
uersandi in illis cū illor nūcijs ⁊ reb⁹. debēt
etiā tueri ab iniurijs ⁊ damnis. Et licꝫ illud
idē dicat ius cōmune. vt. l. ꝯgruit. ff. de offi. ꝑ
si. tñ scolares maxime secure debēt ire ⁊ habi
tare. Et idō generaliter nō erat dimittendū
tanq̄ꝫ speciali nō digni. Et si illud ꝓuilegiuꝫ
vltra ius commune operat̄. ar. l. si qñ. ff. de le
ga. j. Nam nō teneret̄ ad pedagia nec ad ga
bellas ꝑ libris suis q̄s secum studij causa fe
rūt aut vestimētis alijsqꝫ reb⁹ ipsis ꝑ victu
necessarijs. Querit̄ q̄ dicant̄ scolares et qui
gaudeant ꝓuilegio dicte autentice. Respō
det̄ q̄ intrantes scolas et studentes non ficti
aut vagabūdi. ar. l. qui sub pretextu. C. de sa.
sanc. ec. ⁊. l. j. C. de thuronib⁹. li. xij. Et ibi glo.
dicit q̄ vagus scolaris non debet fieri magi
ster. Item gaudent doctores licēciati in de
cretis legib⁹ et in artib⁹. licet scolas nō intrēt
dum tñ intrare non ꝓhibeant̄. et sic ex natu
ra rei mutat⁹ est act⁹. nō aūt habit⁹. ideo nō
habet obesse sic nec honor auct⁹ conditiōe ñ
mutata. vt. l. penulti. ff. de senato. Queritur
an hec autentica corrigat legeꝫ cum clericis.
. C. de epi. et cle. vbi dicit̄ quando reus habet
plures iudices electio est actoris. cui⁹ tamē
contrariū habetur in autentica predicta in
fine. Nam reus potest eligere sibi iudicem
quē voluerit. Respondet̄ q̄ ista lex non cor
rigit̄. q̄a hic speciale est in scolarib⁹. illud ve
ro regulare. vt dicit glo. dicte autent̄. Queri
tur an scolaris possit variare. Dicendū ꝭm
glo. autentice vsqꝫ ad litis contestationē nō
postea. argumento legis si cum dotem. §. eo
autem tempore. ff. solu. matri. et. l. si conuene
rit. ff. de iurisdi. om. iudi. Cinus tamen et cō
muniter alij doctores allegantes. l. non vti
qꝫ. ff. de eo quod certo loco. tenet contrariuꝫ
vnde dicit Cinus. ex quo semel elegit ampli
us variare non potest. facit ad hoc lex statu
liberorum. in. §. stichum. ff. de lega. ij. Secū
do queritur. scolaris existens in studio con
uentus coram episcopo eligit doctoreꝫ suū
laicum. quia de clerico non est dubium q̄n
potest. ideo de laico queritur. an istum pos
sit eligere. et videtur q̄ non. per. c. si diligenti.
de foro competenti. alij dicūt q̄ potest. quia
autoritate legis illud facit. Cinus tenet pri
mum dicens q̄ illud priuilegium fuit eis cō
cessum antequam clerici essent exempti a iu
risdictione principis et facti de iurisdictione
ecclesie. per auten. statuimus. C. de episcopis
et clericis. Ideo hodie non posset. quia pri
uilegium principis non potest eum exime
re a iurisdictione episcopi. Queritur. scola
ris conuentus coram doctore vel potestate
elegit episcopum. et sub isto vult reconueni
re laicum actorem an possit. et videtur q̄ sic
per autenticam ⁊ consequenter. C. de senten.
et interlocu. om. iudicū. Contrarium dicūt
Jacobus de barena et Cinus. quia agens
non agit ibi sponte. et sic non eligit sibi iudi
cium episcopi. vnde merito non debet ibi re
conueniri. facit lex. ij. §. sed si agunt. ff. de iu
di. et quia trahitur et nō trahit. igitur. ⁊c. ar.
l. finali. ff. quod quisqꝫ iura. nisi conuentio
fiat ex eodem negocio quia tunc non recon
uentio sꝫ natura cause ⁊ ei⁹ cōnexitas opat̄

ne ad diuersũ iudiciũ eatur. vt. l. j. ff. de q̇bus
rebꝰ ad eundẽ eatur. Queritᷣ q̇d si scolaris
hʒ duos doctores ⁊ corã vno ꝓuetꝰ elegit ali
um an possit. Baldꝰ dicit ꝙ si is sub q̃ est cõ
uentꝰ est p̄ncipalis eiꝰ doctor tũc ille ẽ cõpe
tẽs. ⁊ idõ aliũ velut in cõpetentẽ nõ p̄t elige.
sed vel p̄tãtem vl' ep̄m. secꝰ si ambo essent p̄n
cipales. tũc p̄t gratis facere ⁊ elige quẽ velit.
vt. l. si q̇s seruũ. §. si iter duos. ff. delega. Que
ritᷣ scd̃o an scolaris suspẽsus ab itroitu sco
le ⁊ alijs ecclesiasticis actibꝰ gaudeat benefi
cio hꝰ autentice. Et dicendũ ꝙ nõ. p. c. ex l'ris
de ꝯstitutõibꝰ. ꝑsertim incohoandis. secꝰ ꝟo
in iam incohoatis. ar. l. cũ q̄dam puella. ff. de
iurisdi. om. iudi. An studẽs ĩ ciuitate iterdi
cta habeat ꝓuilegiũ hꝰ autẽtice. Dicendũ ẽ
ꝙ nõ si ex interdicto studiũ generale sit l'in
telligatᷣ interdictũ. facit. q̇d̃ no. in. c. ꝓuilegiũ
de re. iur. li. vj. et ibi per glo. et q̇d̃ no. insti. de
capitᷣ. dimi. §. vlti.

Beneficium quod

dicitᷣ ꝯditõis incerti. q̇d̃ hʒ locũ q̃n
aliq̇s institutꝰ heres rogatꝰ est he
reditatẽ vel certã p̄tẽ alteri restituere. vl' si ali
q̇s institutꝰ est heres si decesserit sine liberis
substitutꝰ est ei aliꝰ. ⁊ sic substitutꝰ hʒ ius in
hereditate eo ꝙ adueniẽte ꝯditõe dʒ in eũ ve
nire hereditas. et tale fideicõmissũ dr̄ ĩcerti
conditio. q̇a incertũ est an institutꝰ decedat
sine liberis vel non. Et huic beneficio substi
tutus potest renunciare. De insti. infra. cũ
de testamentis agetur ⁊ tractabitur.

Beneficium iuris

ypothecarũ cõpetit vxori in bonis
viri. q̇r omnia bona mariti tacite
sũt obligata vxori ꝑ dote ⁊ huic bñficio po
test vxor renũciare. si tñ certificetᷣ q̇d̃ illud be
neficiũ ei cõpetit. debet enĩ vltra semꝑ certifi
cari d̃ iure suo. q̇r licitũ est mulieribꝰ ignora
re iura. Item p̄dictum beneficiũ cõpetit eti
am creditori si bona debitoris sint ei tacite l'
ex p̄sse obligata. ⁊ huic bñficio potest renun
ciari. Bñficiũ senatuscõsulti velleiani cõpe
tit mulieribꝰ intercedẽtibꝰ seu se obligantibꝰ
pro alio. ⁊ dicit illud bñficiũ ꝙ si mulier fide
iubeat seu ꝑ alio se obligat realiter ñ teneatᷣ.
cũ d̃ iure mulier fideiubere nõ possit. ⁊ oĩno
viro subsit ⁊ sue voluntatis nõ existat. vt ha
betᷣ. xxxiij. q. v. mulierem. ⁊ huic beneficio po
test renunciare. debet tamen de eo certificari
Notandum quando mulier recipit tutelã
filij. vel auia tutelam nepotis. debent renun
ciare secundis nuptijs et velleiano et oĩ alio
auxilio. glo. l. j. ff. ad velle. ponit aliquos casꝰ
in quibus mulier tenetur. Primo si fideiu
bet pro pecunia danda pro libertate. vt. C. eo
dem ti. l. penul. Item pro dote. per. l. si dota
re. ⁊ l. vlti. C. e. ti. Item si renunciat beneficio
velleiano. vt. l. fi. §. pe. ff. eodem ti. Item si ac
cipiat p̄cium pro intercessione. vt. l. antique.
. C. eo. ti. Item si decipiat. vt. l. si decipienti. ff.
eo. ti. Itẽ si caueat. et hoc si post biennium
a p̄ma intercessione. quia intercessio secun
da post lapsum biennij facta aufert mulieri
beneficium velleiani. vt. l. si mulier. C. eodem
ti. Et ponit glo. hec metra. Casibus in senis
mulier spondendo tenetur. Pro libertate ꝑ
dote renuncians q̇ʒ. Recipiat precium deci
piat cauens q̇ʒ secundo. Item septimo si in
rem suam fideiussit. vt. ff. eo. l. aliq̃n. ⁊ l. de die
. §. qui mulierẽ. ff. qui satisda. cog. Item octa
uo si successit illi pro quo intercessit. vt. l. nõ
putant. §. plane. ff. eodẽ. Consimilis glo. ha
betur. in. l. fi. C. eo. ti. Et eo. vlti. l. colligitur ca
sus singularis vbi ex nuda pollicitatione d̃
iure ciuili competit ratio fauore dotis. nam
dicit lex generaliter sanximus. vt si quis ma
ior. xxv. siue masculus siue femina dotẽ pol
licitus sit. vel spoponderit pro qualibet mu
liere cum qua matrimonium licitũ est om
ni modo compellatur suam confessionẽ ad
implere. Et subiungit cum enĩ scimus fauo
re dotium et antiquos iuris conditores se
ueritatem legis sepius mollire merito ⁊ nos
venimus ad huiusmodi insanctionẽ. facit
ad hoc. l. j. §. j. ff. de pollici. Notandum ꝙ illd̃
priuilegium dotis maius est priuilegio vel
leiano. sed minus priuilegio etati concesso.
Nam si minor etate promitteret dotem nisi
postmodũ ratificaret petere potest restitu
tionem quam mulier nõ potest. vt dictũ est.

¶ Sequit̄ correlarie q̄ aliud est ꝑ alio pro-
mittere seu fideiubere. ⁊ aliud sine obligatōe
ꝑ alio soluere. Nā ꝑmo casu iuuat̄ mulier
bn̄ficio velle. Scđo vō casu nō cōpetit ei re-
petitio ꝯ debitorē tāq̄ʒ indebitū soluisse. Ca-
sus in. l. mulierib⁹. C. ad velle. q̄ꝛ dicit glo. ibi
mulier soluēs ꝑ alio videt̄ donare. igit̄ ei nō
cōpetit bn̄ficiū velle. potest tn̄ nihilominus
mulier repetē ab illo ꝑ q̄ debitū soluit. No-
tandū Ja. đ rafen. dicit q̄ eadeʒ fragilitate q̄
mulier itercedat ex eadē etiā renūciat. igit̄ te-
net q̄ mulier beneficia velle. nō p̄t renūciare
allegat. l. doli. §. diuersū. ff. đ noua. sʒ glo. penl'
. C. de velle. l. j. tenet ꝯriū mota. ꝑ. l. fi. §. penult̄.
. ff. eo. Plures tn̄ doctores tenēt opiniones.
Ja. q̄a p̄sumit ius q̄n̄ mulier fraudulēter et
ex fragilitate īducat̄ ad renūciandū bn̄ficio
suo. ⁊ illud sit speciale lʒ alias sit regulare q̄
q̄s poterit renūciare ꝑuilegio suo ī sui fauo
rē introducto. vt. l. si q̄s in ꝯscribē. C. de pact.
Itē q̄dā dicūt q̄ valet renūciatio talis iudi-
cialit̄ fcā muliere certificata de ꝑuilegio suo
allegātes. l. si mulier. ff. ad velle. Cinus ī. l. ge-
neralit̄. C. e. ti. distīguit. aut mulier obligat se
ꝑ marito. vt ī auten. siq̄ mulier. e. ti. ⁊ nō valʒ
renūciatio etiā si fiat ī iudicio. Aut itercedit
ꝑ alio nō suo marito. et tūc aut sine sc̄ptis et
subscriptōe triū testiū iteꝝ renūciato velleia
no. ⁊ tūc ꝓuat̄ in. l. antiq̄. §. fi. e. ti. Aut interce-
dat inter sc̄ptis cū solēnitate h⁹ legis antiq̄. et
tūc aut renūciat velleiano ī causa ī qua ipsa
mulier necessario obligat̄ ⁊ valet. vt ī auten.
matri. C. q̄n̄ mulier tutele officio fūgi p̄t. aut
alias renūciat ī cā nō ꝑuilegiata ī iudicio te
net ⁊ extra. nisi ratificet post biennū n̄ tenet.
Jo. an. in nouella dicit ad euitandū ābigui
tates legistaꝝ cautū sit q̄ ī renūciādo hmōi
bn̄ficio mulieris iteruen̄iat iuramētū ⁊ rata
manebit renūciatio. Sētit idē in. l. sciēduʒ. ff.
de ver. sig. Notandū instrumētū ī q̄ mulier
ꝯfessa est se recepisse pecuniā ꝑ sua itercessio
ne facit cessare velleianū. ⁊ plenā fidem facit
et paratā hʒ executōʒ. vt no. in dicta. l. antiq̄.
Sʒ diceres an mulier debeat audiri volens
ꝓbare q̄ eo tp̄e q̄ debuit pecuniā recepisse n̄
fuerit in loco instrumēto ꝯsc̄pto. Et videt̄ q̄
sic. ꝑ. l. cū ꝓcib⁹. C. de ꝓba. ⁊. c. tertio loco de ꝓ-
batōib⁹. ⁊. c. cū Jo. de fi. instru. Rn̄det̄ q̄ nō
admittit̄ in ꝯtrariū ꝓbatio. q̄ꝛ illđ instrumē
tū hʒ p̄sc̄ptionē iuris ⁊ de iure. vt. l. fi. C. arbi-
triū tutele. Si vō eēt tale instrumētū q̄đ nō
induceret p̄sumptōem iuris ⁊ de iure. tūc ad
mitteret̄ ꝓbatio ī ꝯriū. vt dicūt iura ī ꝯrium
deducta ¶ Quid si mulier dicat se modicū
recepisse ⁊ ꝑ maḡ sūma fideiussisse an ꝑ resi
duo iuuet̄ velleiano. Opiniones plures fue
rūt. sed senatus in. l. antiq̄ ꝯcludit q̄ q̄ntum-
cūq̄ʒ mulier modicum receperit fideiubēdo
nō iuuat̄. q̄ꝛ in tali casu non videt̄ curare de
bn̄ficio. imo renūciare poti⁹ in delusionē sui
bn̄ficij Sciendū q̄ ex. §. si min⁹. dicte. l. antiq̄
colligit̄ nou⁹ casus in q̄ mulier nō iuuatur
velleiano. viʒ q̄n̄ alteri⁹ obligatōʒ nouauit
⁊ ob eam cām pecuniā recepit vel pignora.
vel etiam ꝑus excuti debet. et in q̄ntū non est
soluendo restituit̄ actio in veterē debitorem
et ī tali nouatiōe n̄ ꝯsiderat̄ an nouās sit sol
uendo vel nō. vt. l. q̄ satisdare. §. plane. ff. de fi-
deiusso. et insti. quib⁹ mo. obliga. tollitur. §.
preterea nouatione. Modo hic est singula-
re q̄ in ista nouatōe facta ꝑ mulierem ꝯside-
rat̄ an mulier sit soluēdo vel nō. Nam si est
soluendo excutit̄. sin aūt datur actio ꝯtra ve
terem. ratio specialitatis. q̄a olim ꝑ senatus-
consultū velleianū mulier subducebatur. et
actio dabat̄ in antiquū debitorē indistincte
nūc aūt introductū est ꝑ illā legem q̄ mulier
si est soluendo prius excuti debʒ. Item bene
ficium velleianū competit etiam heredibus
similiter fideiussorib⁹ mulieruʒ. ꝑ. l. heredes.
et ꝑ. l. mulieris. C. e. ti. Sciendum pietas per-
sone nō excludit velleianū licet pietas causa
sit. Nam mulier iuuatur etiam si intercedat
pro filio. vt. l. fi. C. e. ti. Item in. l. cum ad eas.
. C. eodem. habet̄ casus q̄ mulier iuuatur si
creditor eligat potius cum ea contrahere q̄ʒ
cum masculo suo. et hoc propter calliditatē
creditoris qui considerauit si cōtraheret cū
viro et mulier fideiuberet ipa iuuaret̄ vellei
ano. quare eligit cōtrahere cum vxore ita vt
vir fideiuberet. nihilomin⁹ tn̄ creditori cōpe-
tit beneficiū institutoꝝ cōtra maritum q̄ pe-
ne ꝯtraxit. licet multū ficte dicatur contraxis
se. ¶ Finis huius.

Sequitur de bene-
ficijs qb⁹ quo ad q̄d renunciari po
test ⁊ quo ad q̄ non. Est quoddaʒ
beneficiū qđ dicit̄ redibitoriū. ⁊ cōpetit illi q̄
ignorās emit rē morbosam vel viciosam. Ex
hoc eni beneficio potest emptor agere cōtra
venditorē vt reddat sibi p̄ciū ⁊ accipiat rē. Et
hec redibitoria cōpetit infra sex mēses. Est eti
am aliud beneficiū qđ appellat̄ quāti mino-
ris. ⁊ dicit q̄ si aliquis emit animal vel aliaʒ
rem viciosam ignorās potest agere ꝯtra vē-
ditorē petēdo sibi illā ꝑtem p̄cij reddi quam
nō dedisset si sciuisset illud animal adeo vici-
osum. ⁊ hoc beneficiū cōpetit infra annū. Et
huic beneficio p̄dictaꝝ actionū pōt actor re-
nūciare. ⁊ renūciatio ꝓdest venditori si vēdi
tor viciū vel morbū ignorabat. Si autēʒ rei
viciū vel morbū sciuit ⁊ subticuit. nec empto
rem certificauit rōe doli in venditiōe cōmis-
si. renūciatio p̄dictaꝝ actionū facta nō valet
¶ Sciendū tñ q̄ scienter emit rē morbosam
vel viciosam nō aget redibitoria actōe vel q̄n
ti minoris. vt. l. j. §. si intelligat̄. ff. de edil. edic.
Item glo. dicte. l. p̄me dicit q̄ actio redibito-
ria vtilis cōpetit ꝓpriē ꝓ fundo ꝓducēte her-
bas pestiferas vel etiā libris incorrectis mul
tum. Directa vō ꝓ animalib⁹ morbosis. Do-
minus Albert⁹ dicit si scolaris emeret libꝛū
incorrectū agere possʒ redibitoria. Secus in
doctore. nā ille expertus est q̄ potuit bñ ꝓuide-
re. ita tamē q̄ defect⁹ sit manifest⁹ ⁊ luat qua
re nō ꝑsperit. Idē dicit q̄ ꝑsenetenon agunt
redibitoria. q̄a p̄sumunt multū experti. q̄ se-
pe cōtrahunt ⁊ vendūt. Nota s̄m glo. l. j. ff. đ
edil. edi. redibitio fit multis modis. Primo
ꝓpter morbū corpis q̄ vsum rei impedit siue
sit ꝑpetu⁹ siue t̄palis. vt in. l. pomponi⁹. eo. ti.
Secundo ꝓpter viciū animi. qđ q̄nq̄ʒ adest
q̄nq̄ʒ etiā abest. Tertio q̄n aliq̄d abest qđ di
ctum est adesse. Quarto ꝓ vicio animi qđ ē
in iumētis. vt in. l. bouē. eo. ti. Quinto q̄n vē-
ditor nō cauet. i. nō certiorauit emptorem de
vicio rei. vt in. l. si q̄d venditor. eo. ti. Sexto q̄
debet vēditor emptori significare seruuʒ fore
fugitiuū vel furē aut in arena pugnasse. vel
capitalē cōmisisse dolū. vel q̄ voluerit seipsū
eximere rebus humanis. Nota solū p̄cium
rei empte in iudicio redibitorio deducit̄. nō
aūt damna cū ab ipsis liberet̄ venditor emp-
tori ꝓ damnis rē venditā dimittēdo. ꝑ. l. q̄ si
nolit. ff. eo. ti. Item fiscus nō patit̄ redibitiōē.
sed ciuitates ⁊ populi. sic casus in. l. j. §. illđ sci-
endum. ff. eo. ti. ¶ Sciendū ꝓ regula q̄ ꝓ vi-
cio animi nō dat̄ actio redibitoria. vt in. l. ob
que vicia. in. §. animi aūt viciū. ff. eo. ti. Fallit
hec regula. Primo si vēditor se obligauit ca
uere de vicio animi. vt seruū nō esse erroneū
furē vel fugitiuū vel cōsimilē. Secundo si di
ctum est viciū abesse ⁊ adest. vt in. §. in sūma.
e. l. Tertio si seru⁹ est erro. Quarto si iumen
tū est pauidū vmbrosum vel calcitrosum. vt
in. l. bouē. e. ti. Itē quādo viciū animi causat̄
a vicio corpis vt ex infirmitate ⁊ febribus
¶ Alteri⁹ sciendū q̄ vinū ad mensurā ven
diti piculū ꝯtingens ante mensurationē nō
morosam ad venditorē spectat. Venditi autē
vt corp⁹ vel vt species piculū est emptoris. qđ
etiā obtinet in frumēto oleo ⁊ similib⁹. C. in. l.
cū ꝯuenerit. C. de periculo ⁊ cōmodo. rei ven-
dit. Ut ergo clari⁹ appareat cui⁹ sit piculuʒ
in ꝯtractione vēdite seruāda est hec tāq̄ʒ au-
rea regula. Cū venditio fit pure sine scriptis
certe speciei ⁊ rei que degustationē nō exigit
periculū omne spectat ad emptorē excepto ca
su publicatiōis. Et nisi pactū mora culpa vel
calliditas vēditoris seu tradētis interuenerit
dicit̄ pure. quia si sub ꝯditione ⁊ añ ꝯditiōis
euentū res pereat perit vēditori. licet sec⁹ sit si
res facta sit deterior. Rō. quia oīno nulla fu
it obligatio ex q̄ cōditio non extabat. Dicit̄ si
ne scriptis ideo. q̄ ꝓpter nō existētis cōditio
nis emptio non est cōpleta. scʒ si emptio cele
bretur in scriptis periculū añ scripturā factū
ptinet ad venditorē. vt in. l. ꝯtract⁹. C. de fi. in-
stru. Similis casus habet̄ instit̄. eo. ti. §. cum
aūt. Dicit̄ certe speciei. q̄a si vēditio in genere
sit facta vt dicēdo. vendo tibi hominē. hoc ca
su nō spectat periculū ad emptorē. nā totum
gen⁹ nō potest perire. Sec⁹ si spēs esset certi-
ficata. vt vendo tibi stichū vel pamphiluʒ. ex
quo nō est certa species spectabit periculum
ad venditorē si alter eoꝝ pereat. sec⁹ si ambo
simul pereāt. Casus in. l. si i emptiōe. ff. de cō

trahen.empt̃.Dicit̃ que degustationē nō ex
igit.q2 debet attēdi an degustatōe vendat̃ vt
spēs.vel an ad mensurā si est vēdita ad mēsu
ram.Hoc casu exigunt̃ duo vt periculuʒ sit
emptoris.Primo degustatio.Secũdo mē=
suratio.vt in.l.ij.C.eo.ti.⁊.l.si viā.ff.eo.ti.Dici
tur excepto casu publicatōis.nā tale est vēdi=
toris.Casus in.l.si fundũ.ff.locati.Dicit̃ nisi
pactũ.q2 pacta frangũt dispositionem legis
Pactũ etiā in casu fortuito derogat.vt.l.si in
venditiōe.ff.eo.ti.⁊.l.j.C.cōmodati.Dicit̃ cul
pa.quia si culpa p̄cedit casum periculuʒ est
vēditoris.argu.l.mortis casus.C.de pericu.⁊
cōmo.rei vend.Dicit̃ mora.q2 mora opatur
ꝙ periculũ manet apud ipsum venditorē eo
ꝙ requisitꝰ non tradidit.vt.l.cũ inter.C.eo.ti.
Si aũt ambo sunt morosi debʒ attēdi que sit
posterior mora.nā illa p̄ponderat ita ꝙ peri
culũ spectat ad eũ q̄ postea fuit in mora.Si=
militer dicat̃ de calliditate facit optime lex il
lud sciendũ.ff.eo.t.Querit̃ an venditor excu
setur si expresse dixerit emptori de nullo vicio
teneri.Dñs Paulꝰ de castro ponit pulcraʒ
distinctionē.quia cũ venditor excepit aut ex
cipit generaliter vel specialiter.Si p̄mo hoc
cōtingit tripl'r.Uno modo q2 dixit se nil vel
le p̄stare loco vicij.⁊ tũc d2 ꝙ nō excusat̃ nisi
de illis q̄ ignorauit.veꝝ quo ad interesse.sʒ te
net̃ reddere p̄cium.Sʒ p sciētis tenet̃ casu s.vt
in.l.quero.ff.de act.empt̃.⁊ glos.bona.in.l.fi.
C.de edil.edic.Aut vēditor excipit generaliter
vicia istis v̄bis.vendo tibi illā rē ⁊ nulla acti
one volo tibi teneri.hoc casu nō tenet̃ ad p̄ci
um vt dicit Cinꝰ in.l.nō dubitat̃.C.de euict̃.
Cōtrariũ tñ verꝰ est ꝙ teneat̃ ad restitutiōʒ
precij.p.l.si p emptorē.ff.de act.empt̃.Et illaʒ
viā etiā tenet dñs Paulꝰ de castro.Tertio
ꝯtingit ꝙ vēditor excipit generalit̃ vicia istis
v̄bis.nolo tibi teneri de aliquo vicio.nec vo
lo tibi teneri ad p̄ciuʒ vel ad interesse.⁊ sic de
nullo tenet̃ ⁊ valʒ pactũ.vt dicit Cinꝰ in.l.cir
ca locutiōes.C.locati.⁊ est bona glo.in.l.fi.C
fami.herc̃.Ex illa distinctione elicit tres con=
clusiones.Quaꝝ p̄ma est vēditor paciscens
nulla actiōe teneri.nihilominꝰ tenet̃ ad p̄cij
restitutionē re euicta.Secũda paciscens ge=
neraliter ꝙ nō teneat̃ de morbis rei vendite.

tenet̃ nihilominꝰ de ignoratis ad precium ⁊
ad interesse.Imo in dubio p̄sumit̃ quis sci=
re viciũ suaꝝ reꝝ.facit.l.quisquis.C.d rescin.
ven.Tertio potest vēditor pacisci ꝙ re euicta
vel re debita nec ad p̄cium nec ad interesse sit
obligatꝰ ¶ Secũdo cōtingit ꝙ venditor spe
cialiter excipit aliq̄d viciũ.vt q2 dicit nolle te
neri de vicio q̄d nominat emptori.⁊ hoc du=
pliciter.Aut vēditor loquit̃ obscure fallendo
emptorē.q2 dixit.ille equus nō ascēdit arbo=
res in silua.⁊ valet tantũ.i.nō vadit p pōtes.
⁊ tenet̃ p glo.vt si.in.l.ea que cōmendādi.ff.d
cōtrahē.empt̃.Secũdo emptor informat se
verbis multis causa celādi defectus vl' vicia
vt dicēdo.vendo tibi equũ añ ⁊ retro claudi=
cantē cecũ ⁊ vmbrosum calcitrosum ⁊ scabi
osum ⁊c̃.nominādo multos defectꝰ ⁊ vicia.
⁊ tamē in v̄itate tpe ꝯtractꝰ s equꝰ nō claudi
cat nec cecus est.sed tñ aliqua vicia nomiata
insunt equo.⁊ dicit nolo tibi teneri de aliquo
vicio tali.si postea venerit viciũ q̄d nō nomi
nauit ⁊ sciuit tale viciũ nihilominus tenetur
emptori rōe doli ¶ Tertio vēditor nō loqui
tur obscure sed dicit.nolo tibi teneri si claudi
cat equꝰ ante vel retro.Aut vēditor dixit do
lorem nō inesse.vel dissimulabat q2 fec̃ equũ
calefieri ꝙ nō doluit.aut crura eiꝰ vino l' vn=
gento aliq̄ fecit liniri ꝙ nō doluit currēdo.te
net̃ p̄pter dolũ vel dissimulationē.Aut vēdi
tor nō dissimulauit v̄bo vel facto ⁊ viciũ cer=
tum excepit.illo casu nō tenebit̃ emptori.sed
standũ est cōuentioni.illo casu loquit̃.l.que
ritur.§.si vēditor.ff.de edil'.edic.vbi dicit̃.si vē
ditor dixit in venditiōe se nolle teneri de aliq̄
certo vicio.non tenet̃ nisi fuerit sciens ⁊ dissi
mulauit.Dñs Alphoncꝰ hꝰ mōi dat distin
ctionē de tpis cursu.cũ q̄s agere intēdit redi=
bitoria vel quāti minoris.aut agit q̄s p̄pter
viciũ rei vēdite.tũc tempꝰ est sex mensiuʒ vel
anni.⁊ illa tpa currũt a tpe vēditiōis ⁊ sciētie
subsecute.Aut agit p̄pter aliq̄d dictũ vel pro
missum q̄d p̄cessit cōtractũ.⁊ incepit tps cur
rere a tpe vēditionis ⁊ nō dicti vel p̄missi.aut
si illud dictũ vel p̄missum sequit̃ ꝯtractuʒ.et
tunc incepit currere a die dicti vel p̄missi.vt
in.l.sciendũ.in.§.tps aũt redibitōis.in.v̄.sʒ tē=
pus.ff.de edil'.edic.

¶ Est q̄dā bñficiū ne q̄s vocet̃ ius diebꝰ feriatis. mō q̄busdā pt renūciari. q̄busdā v̓o nō. Nā si feriati sūt rōe messiū vl' vindemiaꝝ ꝺ volūtate litigātiū pt eis renūciari. Si āt sūt feriati dies in honorē dei vt dies pascalis. natalis. circūcisionis. ⁊ dies dñici ⁊ ceteri. nō pt eis renūciari. q2 ex pacto p̄uatoꝝ hoīm reuerentia dñi remitti nō potest.

¶ Capitulū primū secūde partis

Quantū ad secūdā ptē huꝰ tractatus li. ꝺ arte officij notariatꝰ q̄ ꝯsistit circa testamēta ⁊ vltimas voluntates s̄m ordinē p̄missum examināda veniūt eius capitula. Capitulū p̄mū de ꝺscrip. testa. Testamētū est iusta s̄nia alicuiꝰ ꝺ his q̄ pꝰ mortē suā fieri vult cū institutōe heredis. vt colligit ex. l. j. ff. de testa. Vel sic. Testamētū ē q̄dā solēnis s̄nie volūtas cū institutōe hered. q2 sine institutōe heredū nō valȝ testamētū In q̄ testamēto nemo pt sibi legē iponere a q̄ recedere nō licȝ. cū mutabil' sit volūtas vsq3 ad exitū vite. Testamentū aūt nisi testatore mortuo vires nō hȝ. Et ꝺr testamētū q̄si mētis testatio vl' vires recipiens pꝰ testatoris monumētū. Testamētoꝝ aliud ī scriptis. aliud sine scriptis. ⁊ tale dicitur testamentuȝ nuncupatiuum. sic sunt testamēta q̄ fiūt circa tabellionē ⁊ testibꝰ. ⁊ instituit̃ heres ⁊ alia iteruenīunt sine scriptura Sȝ nihilominꝰ septē testes necessarij sūt. sil'r heredis noīatio. vt insti. e. t. §. fi. Testamētū aūt q̄d fit ī scriptis ꝺr fieri cū solēnitatibꝰ a iure ꝯsuetis. vt sūt iste solennitates q̄ testator testamētū ꝓpria māu scribat si est litteratꝰ. sȝ si litteratꝰ nō est ⁊ scribere nescit. aliꝰ de mādato eiꝰ scribat ⁊ offerat ⁊ ostēdat illō testator corā septē testibꝰ l'rātis. dicēs istō suū testamētū eē q̄d sic offert. nō tñ refert an illi testes sciāt q̄d seu q̄ ꝯtineāt ī testamento vl' nō. Et sint ī eo scripta noīa heredū. Et p̄dictꝰ testator vl' ille q̄ l'rās eiꝰ scribit ī p̄ñtia septē testiū in hmōi testamēto etiā q̄sq3 ꝺ testibꝰ se subscribat. ⁊ vno ⁊ eodē die sigillū apponat. Sȝ si testes l'rāti fuerint tūc vnꝰ q̄sq3 ipoꝝ ꝓpria manu se vno eodēq3 die ⁊ ipe s̄bscribat. al's sine illis solēnitatibꝰ de iure ciuili testamētū nō valȝ. Fit etiā testamentū aliq̄ñ sine scriptis. vicȝ q̄ñ nō pt haberi tabellio. tūc testator aduocet. vij. testes ī ciuitate. ⁊. v. ī villa. ⁊ si in villa pl'es iuenire non pt ⁊ exponat corā eis volūtatē siue dispositiōeȝ suā ⁊ heredū noīationē ⁊ rogat illos eē testes. Mortuo aūt testatore tūc aliq̄s hñs ius ī testamento accedat ad iudicē loci noīando sibi h. tūc iudex vocatis heredibꝰ legatarijs siue fideicōmissarijs ⁊ siue veniat siue non cōmittat alicui tabellioni testes ipos ad noticiā testamēti ⁊ ad ꝑpetuā rei memoriā recipe. ⁊ ipi testes iurati deponāt vnusq̄sq3 sigillatī. ⁊ iterroget̃ q̄sq3 coꝝ de noīe ⁊ etate testatoris ⁊ de verbis eiꝰ q̄bꝰ vsus fuerat ī suo testamēto. ⁊ sp̄ealit̃ ad heredū institutionē ꝺ anno die loco et testibꝰ. His examīatis legant̃ dicta testiū corā iudice p̄ñtibꝰ alijs testibꝰ. ⁊ tabellio de mandato iudicis publicȝ dicta testiū ⁊ tādē se subscribat. Volēs ergo ordinatiōȝ suā facere secretā si litteratꝰ ē ꝑ se scribat testamētuȝ. Sin aūt ꝑ aliū scribat vl' scribi faciat ī membrana bona ⁊ solida. in cuiꝰ pte supiori relinq̄t̃ spaciū triū vel q̄ttuor digitoꝝ. ī dextro v̓o latere ⁊ sinistro tātundē. in spacio v̓o inferiori supsit spaciū vacuū q̄ntū palma digitis extēsis. ⁊ in medio illoꝝ spacioꝝ scribat̃ tenor ⁊ series testamēti. Quo facto plicabitur carta ita q̄ spaciū supiꝰ ꝯiūgat̃ cū inferiori. ⁊ signent̃ ibi tres cordule. Implicat̃ vero dextri spacij due ⁊ sinistri due sic q̄ q̄uis cedula duo hēat foramīa interiorē l'rām siue scripturā ledēria q̄bꝰ cordul' singula spacia singulis ꝯiūcta ligent̃. ita q̄ interior l'rā videri vl' legi nō possit. Porro ꝺ illo magno spacio inferiori vacuo tātū relinq̄t̃ q̄ ibi possint patent̃ ⁊ apte testium ⁊ testatoris subscriptiōes scribi. q̄bus vel eodē die vl' pluribꝰ diebꝰ añ. Sic scriptis vel factis ⁊ ordinatis postea q̄ñ placet testatori vocabit. viij. testes viros vtiq3 ⁊ l'rātos ⁊ scribere sciētes ⁊ nullū iuris īpedimētū hñtes. et corā eis testator ipā3 scripturā clausaȝ ⁊ iuolutā dictis cordul' ligatā vt dictū est in manibꝰ tenēs offerre debebit. dicēs illō eē suū testamētū sua vl' alteriꝰ manu scriptū. ⁊ eos rogare ī testes. ⁊ rogādo mādare vt ipȝ testamētū subscribāt ⁊ signēt. Ipe v̓o testator etiā se debebit sua manu subscribere. Ergo ibidē ī p̄ñti vno ꝯtextu anteq3 ipe testator vl' aliq̄s ex te